Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

De legibus - Cod. Ettenheim-Münster 220

Münzer, Franz

[S.l.], 1715

Quaestio 3tia

urn:nbn:de:bsz:31-122324

Visual Library

Quæstio 3tia
De
Obligatione, Cessatione, interpretatione et dispensatione legum.

Tertiam ordinur et ultimam de legibus quæstionem, uti ratione sciæ præcedentibus ulteriorem, ita dictorum copia cæteris magis frequentem, in ea etenim de obligatione, cessatione, interpretatione, et dispensatione legum simul agere intendimus, et ideo illam pro faciliori illustratione in 3. articulos distinguimus in quorum primo de legum obligatione eadem se, in 2do de ea ad certas personas, in 3. denique de cessatione, interpretatione et dispensatione earum pertractabimus.

Articulus primus
De
Obligatione Legum eadem se.

Quinque in præsenti articulo de obligatione legum eadem se disquirenda veniunt quorum quidem primum est, an, quæ, et quomodo leges humanæ obligent in conscientia. 2dum an lege humana præcipi aut prohiberi possint actus mere interni. 3tium. an leges pœnales ad subeundam pœnam obligent ante sententiam Judicis. 4tum. quomodo leges in præsumptione fundatæ obligent. 5tum. denique an in materia levi possit, possit dari obligatio gravis servandæ legis et vicissim, nec non an lex humana possit obligare cum periculo vitæ? in horum veritate in præsenti articulo brevitate possibili indagabimus. erit igitur.

Sectio prima

An, quæ et quomodo leges humanæ obligent in conscientia?

Suppono quod omnis lex iusta etiam humana habeat ferè vim quandam subditos obligandi, hoc enim nomen legis exposuit de cuius essentia est ratio obligandi. Suppono 2do. 128.

Sycronozdo qd varie dividit lex huna alia enim e preceptiva vel etm
prohibitiva, alia mixta alia mere penalis ut n. 6. Dicimus ergo preceptiva
vel prohibitiva quo simpliciter aliqd imperat aut prohibet sine addita pena mere
penalis autem e quae praecipit aut prohibet mere et tm sub pena subeunda.
At mixta e quae de utroq participat, et hoc fiet ee disjunctiva v.g.
aut frumenta extra patria non exportabit, aut bona evehentis confiscabit
vel fiet ee cumulativa v.g. nemo subditorum hostibus arma vendat, et qui
gra venerit triendio post ad mensem carebit. Sic lex iste alia dicit favorabilis,
quae sil. majorem respicit bonum et favore aliuius, alia vero odiosa quae poenam e
de onere quoda pena et huiusmodi lex autem favorabilis dicit lex amplo inter-
pretatur odiosa vero interpretatur strictae. Ndum qd e regula omnis onera restrin-
genda favores ampliandi. Hic positis sit

129. Assertio 1. Lex huna si iusta fuerit sive caelestia sive civilis obligat ad sui
observantia etm in foro poeni. e expressa S. Th. hic q. 96. a. 4. in c. et ad
primum ubi ita ait dicit. Qd sicut Apostolus dicit ad rom. 13. omnis potestas huna a Deo e,
et ideo qui potestati resistit in his quae ad potestatis ordinem pertinent, Dei ordinationi
resistit, et ndum hoc efficit reus poenae ad poenam, ita S. Th. Cum quo consentiunt alii sententiae
Theologi gra Gerson vicoflex et Almainus de lege civili tm negantes, hanc nostra tm
sentia ait Suarez l. 3. de legibus c. 35. n. 5. ee de culpa vel saltem culpa proxima
qm etm docuit S. Aug. Epist. 50. ad Bonifacium dicens: quicunq legislatoribus quae
pro Dei veritate ferunt obtemperare nolunt, ag iniqui grande supplicium. ipsa hac
sentia dare etm dicit in S. pagina ad rom. 13. ubi Apostolus dicit omnis anima potestatibus
sublimioribus subdita sit, non e enim potestas nisi a Deo, quae autem a Deo est ordinata
sunt, itaq qui resistit potestati Dei ordinatae resistit, qui autem resistunt sibi ipsi
damnationem adquirunt. et post pauca ad ait Apostolus ideo necesse subditi esse non
solum propter iram sed etm propter conscientiam, idcoq enim et tributa praestatis, ministri enim
Dei sunt in hoc ipsum servientes: reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum, cui

vectigal, vectigal, timorem, timore, honorem, honore, hoc fere quoque quod ipsae
scripturae alibi docent, dum dicit, cum Domino obedire mandavit, ita dum dicit quia
iugum legis legunt et legis editores ipsa docuerunt et ego, Domine ex praecepto, qui legis
munus suae caelestis suae civilis in gratia obligent.

Ad quoque sententiam huius obligationis minime deest id quod deprimit ex eo quod 130.
protestor obligari in gratia legentis in quavis contrahe impetrata et dominicia que
gestat ex viro et uxore filiisque familiae: Mulieribus quippe Coloss. 3. praecipit ut sub-
dito sint viris suis, familiae famulos ut obediant Domino suo; petri. 2. filios ut
honorent parentes suos, et pleni ille norte morat qui inobedientes punit Deut. 21.
si autem tanta subordinatio, hierarchia et obligatio in contrahe impetrata provenit
Ubique veniens punit ut eadem maior et plenior Ecclesia in contrahe petita quae est univer-
ceps et respublica. Ergo protestor legislatione huius parum utilis carentes sine
gratia obligare non potest, cum plenis, aut vi aut fraude superiorum legis eluderent
et sic nearia lex sine pro lege frustrari posset, proinde quemlibet ut legis atque in con-
tracta obligarent, se his rationibus in suppositis ex scriptura testimonio et conciliorum ac
Patrum aliorum assertio satis certa est: igitur sit

Assertio 2da. Omnis lex huius sive caelestis sive civilis obligatem in 131.
gratia vel ad actus procedere aut omittere actus prohibitos, vel ad poena subquae actus
procedit ita quod ~~etiam~~ omnis potest non obligare ad actus procedere vel ad omittere
actus prohibitos, non potest tamen in gratia non obligare sed ad exercenda poena postea legislatores
gressione. Ita omnis hic dicit. 5. sent. 7. et videtur ex contrario ipse pauca.
Ad etiam est probatio: non faciat prius offerre sibi et legis obligant in gratia
et quidem pro arbitratu superiorum, ita ut ad voluntate superiorum legis sit parendum
legis autem superiores ~~vel~~ obligant ad actus procedere aut omittere actus prohibitos
vel certe obligant subditos ad poena subeunda, quae actus qui prohibitus est facto
aut non facto eo qui procedere, si omnino ad neutrum obligarent, rationem et quia
lex careret effectu divine statuendi: quae etiam in gratia subditos obligant vel ad

actu vel ad pœna pro actu n̄ facto. At sane nulla lex obligat ultra in-
tentum legislatoris: vel go legislator intendit obligare ad actu, vel intendit
obligare ad pœna ita, ut p̄ omissione actus in gscia quid n̄ peccet, p̄ culpa
tn̄ iuridica obligatus sit saltem post sententiam Iudicis in gscia ad subeundam pœna.
At si prius palam e quia lex obligat ad actu præceptum aut ad omissione actus pro-
hibiti, si vero 2dum iterum pala e quia p̄ tam subditus obligat ad pœna, n̄ ob-
ligat ad actu: go lex humana vel obligat ad actu, vel obligat ad pœna, ~~tn~~
et possit obligare ad pœna quin obliget ad actu, n̄ autem possit obligare neque ad actu
neque ad pœna, quia debet ad alterutrum obligare, ne esset li careat gditne, et ideo
si n̄ obligat ad actu, palam e quia obligat ad pœna.

102. Quinvis autem lex obliget vel ad actu vel ad pœna, tn̄ si n̄ expresse teneat in lege
qd obligat ad actu, censet tn̄ obligare ad pœna, quia iuxta regula iuris minimum
e sequdum, et iterum iuxta alia regula gtra eum qui lege dicere potuit apertius, est
interpretatio facienda, unde etiam deducitur, qd si legislatores qdoque sanctiones fa-
ciant verbis quid præceptivis, sed tn̄ n̄ gstet ex ipsis verbis on præcepserint ad
actu, on ad pœna? presumitur quia præcepserunt ad pœna, n̄ autem voluerunt obli-
gare ad actu et huiusmodi etiam dictum e de regula sanctissimi Legislatoris N. P.
Benedicti scil. qd quia extra maa votorum n̄ gstat on obliget sub peccato
on sub pœna regulari, potius tenendum sit quia obligat sub pœna qm sub peccato, et inde
e qd frequenter in regula dicatur pœnitentiæ aut vindictæ regulari subiaceat. idem tenet
P. Metzger tract. 8. disp. 25. a. 1. §. 3. et alii ff. interpretes s. regulæ comtes
sed tn̄ illqdum e extra gtentum, si enim tgressio regulæ fieret ex gtemptu in maa
gravi, vel qdo accessit præceptum superioris sub obedientia obligantis, eiusmodi tgressio
procul dbio in grave peccatum degeneraret n̄ quid p̄ n̄ observata regula, sed p̄
gtemptum in n̄ observatione habitum aut p̄ positiva inobedientia.

Assertio 3. Omnis lex penalis si sit mere talis non obligat ad actum sed ad poenam lex autem mixta si sit disjunctiva obligat ad alterutrum, si vero sit copulativa standum est intentioni superioris habilitis presumpto an obligat ad utrumque an ad alterutrum. 1133.

Et ita tenent communiter. Prima quidem pars ex eo patet quod omnis lex obligat ut quod legislator intendit vel ad actum vel ad poenam, in lege autem pure penali per se mente dictat legislatoris in quia tum obligatio ad poenam non autem ad actum nisi sub poena: quod si ergo qui delinquit contra legem pure penalem non peccat peccato morali aut theologico omittendo actum vel occupando aut ponendo actum prohibitum, quia nemo peccat nisi ex quo violat legislatoris praecepta, hoc autem contingit in delinquendo contra legem pure penalem, voluntas quippe legislatoris non est nisi ad poenam ipsi culpae inflicta ex actu subeunda, et ideo non obligat ad actum in specie, sed tantum non ponendo semel posito affingit ad poenam sub onere quia exolvenda. Ex eadem ratione religiosi duae partes et mechanicum, cum etenim omnis lex plus non obligat, quam intentio legislatoris tenet ut obligat, lex autem mixta si disjunctiva fuerit non intentione legislatoris tenetur ut obligat ad alterutrum, sicut etiam ex tenore ~~[illegible]~~ verborum legis collegit poeta: quod si vero copulativa fuerit, et certo dignosci non valeat an determinata sit ad obligandum respectu utriusque actus sit et poenae, an ut unum tantum, ad intentionem habilis presumpta recurrendum erit, et sic ergo manifeste est, quia lex mixta si disjunctiva fuerit obligat ad alterutrum si vero copulativa standum sit intentioni legislatoris habilis presumpta an obligat ad utrumque an ad unum, et ideo quia odia sunt restringenda nisi ex verbis legis aliud facile dignosci, erit presumendum quod lex sit disjunctiva non autem pure copulativa, adeoque non ad utrumque actum et poenam, sed tantum ad alterutrum obligat.

Assertio 4. Ad hoc ut lex humana obligans sub peccato mortali, necessaria non gravitas mala vel absolute talis vel talis ex circumstantiis contingat, fundamentum autem non quia legislator obligat subditum medio actus virtutis, quod sua lege in certa specie exhibuit: quod nisi gravitas ipsa materia sit gravis ad bonum commune notabiliter quoque, vel oppositum vitium delictum notabiliter laesivum contributis 1134.

bonique Comis, non erit transgressio gravis neque obligans ad peccatum mortale, fundamentum est ratio quod neque a Deo pontifici, neque a populo principi tradita huiusmodi potestas praesumatur, quod obligare valeant sub mortali ad materiam tum absolute tum respective ad circumstantiam leve, nam praeter quam quod leges debeat obligare ad difformitatem, ita ut si haec difformitas gravis fuerit, legis quoque obligatio ne fiat sub gravi sit, si illa vero legis, levis etiam sit obligatio legis, insuper asserti veritatem confirmat, quia sic iugum humanarum legum foret intollerabile et improportionatum, utpote in quibus levia etiam sub gravi ad sui sequela obligarent, quae improportionata potestas humanis legibus competere rationabilis causa aut ratio non videtur.

135. Dixi tamen quod necessaria sit gravitas materiae vel absolute talis vel talis ex circumstantiis: igitur in legum harum obligatione non est respicienda tantum materia ratione se sed etiam ratione circumstantiae finis, et frequenter enim quod ex se tantum est veniale et leve propter intervenientem circumstantiam potest fieri grave et mortale: ita si superior aliquid leve ratione materiae praecipiat ad obsequium et homagium sibi in eo a subditis praestandum in recognitionem suae iuris dictionis in regnum et subditos, leve illud ratione materiae obligabit sub gravi, non quia leve est, sed quia quod ex se leve est ex fine propter quem praecipitur grave fit et in eo contra superiorem graviter offendatur, et tale fuit praeceptum ut ait Sylvius 1. 2. q. 96. a. 4. q. 3. quod Deus protoparentibus nostris imposuit, ut per abstinentiam certi cuiusdam pomi quae de se erat materia levis, obedientia et homagium praestarent Deo, eumque recognoscerent ut supremum Dominum et conditorem rerum omnium: et ideo ista transgressio non fuit tantum venialis sed lethalis, unde Apostolus dixit per peccatum mors introivit in hunc mundum illegem corporis et animae corporis quidem propter denegationem iustitiae originalis a corruptione sua carne conservantis animae vero propter gravem in re levi inobedientiam.

136. Advertendum est quod imperium legis comparari potest vel ad rem praecepta, vel ad ipsum praecipientem sub tali et tali fine: comparatum ad rem praecepta

non obligat ne quemadmodum sub mortali si res proiecta sit levis, quarum vero ad proiicienda ait Aureg hic disp. 3. sect. 8. n. 195. semper obligat sub mortali ne quemadmodum ut superioris imperium fraeder è, quia et si in multis nova ratione quemptus, fraeli qua superiore aut superior è, qua semper è culpa gravis, quare et si omittere si leve sit, qd superior praecipit, leve tm secundu se, illud tm ex fraeli inobedientia et quemptus superioris omittere, semper è grave: unde Caietan 2. 2. q. 104. a. 2. d. ad tertium dariore id qd ait qui frangeret silentium hoc intentione ut praeceret qua violatione indicentis illud, vere contemneret mortiter peccaret, sed sitendum è qd taliq gravitter peccaret quia silentium violat, qd leve è, sed quia in non servando silentio qd leve è, fraeli quemadmodum imperium superioris qua superior è, qd grave è, superiore enim qua superior è fraeli quemadmodum in suis imperiis semper grave et lethale è. Sed iterum

Diversendum è quia aliud è superioris imperium in re quemadmodum, et aliud è 137.
ipse superior in sui imperio quemadmodum, hoc secundo è fraeli quemptq et semper peccatum mortale, non autem illud primum si modo levis tm fuerit, et idcio silentium qd imperatum è a superiore etiam ex instituto violare quia qd leve è et sub gravi non obligat, non è mortale sed veniale, quia si superioris imperium in re levi quemadmodum, omnium enim superioris in re levi si se loqdo leve è, et leve ce Deo, quia de ratione praecepti aut legis è ut sit iusta, non autem è iusta quae sub gravissima pena quis è pena culpae mortalis praecipit modo leve, cum omnis pena debeat proportionari culpae violare silentium qd a superiore praecepta è, et violare ex hoc fine ut in imperio suo ipse superior quemadmodum habere gravem et mortale, quia fraeli contemptq superioris in est, qui fraeli quemptq semper mortalis è. neq; diuq inobedientia in re levi non è mortalis, sed huiusmodi ceteri inobedientia facta in violatione silentii, silentium enim è res levis: qa Ad. nam dico qd silentium qua ratione sui sit qd leve, et si se loqdo illud violare etiam tm sit qd leve, sed violare silentium ex fine gravior malo quis è fraeli quemptq superioris, illud facit, qd ipsa silentii violatio qd fine fiat modo respective gravis, et si etiam qd ratione sui

e leve ratne circumstiae et finis facilis scil. contemptus superioris, fiat grave et
Lethale.

138. Quaeri in praesenti etiam potest an leges tributorum vectigalium etiam obligent in
conscientia? et R: quod si ab iis imponentibus quibus ius huiusmodi competit, et quatenus ius competit,
quod obligant in conscientia, et hoc quidem deduco ex Apostolo qui Rom. 13. ideo necesse
subditi estote non solum propter iram sed etiam propter conscientiam, et statim consequenter
subdit reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal &c
ergo Apostolus vult dicere ut tributa et vectigalia reddamus sicut alia debita non
tantum propter iram sed etiam propter conscientiam: obligant ergo leges huiusmodi etiam in conscientia.
et ratio etiam suffragatur: nam reddere unicuique suum est obligatio conscientiae, atqui non
reddit cuique suum qui detrahit aut defraudat tributa et vectigalia, illis
quibus et quatenus ius competit: ergo quoad in conscientia consequenter et leges huiusmodi obligant in
conscientia. Dixi tamen si ab iis imponentibus quibus ius huiusmodi competit et quatenus competit:
nam contra ut eiusmodi leges iustae ~~sunt~~ adeoque ipsis in conscientia parari debeat,
tres conditiones requiruntur, prima est legitima auctoritas in imponente, secunda
est iusta causa seu finis debitus v.g. conservatio principis aut Dei eius loci, iustum
bellum, conservatio viarum &c. Tertia denique recta moderatio et proportio ut scil.
imponantur tributa et vectigalia secundum quantitatem iustam et communem non autem iniquam.
Et ~~[illegible]~~ hae tres conditiones ad has leges ita requiruntur, ut si in una deficiant, secundum
quod deficiunt in conscientia non obligent, ideo si imponantur ab eo qui ius non habet, nisi
iure non paret, non enim est lex ubi inferente et quatenus in eo potestas condendi
leges non est. Secundo si finis non sit debitus, simile est, quia ad finem non debitum
leges obligantes dari non possunt, praeterea ubi finis debitus non est, iustitia finis non est, ubi autem
finis iustitia deest, quia legis etiam deficit iustitia quantum est. ergo &c. Tertio si finis
quidem legis est debitus, et ab habente potestatem imposita est lex, sed tamen proportio in imponendo
aut potius inhibitendo eius quod impositum est, non adest, palam etiam est, quia secundum
excessum iniustitia subest, adeoque etiam secundum quod iniustitia excedit, ab obligatione

lex recedit. his ipsa fati plurimi nobiles DD. quos inter Sylvester, Medina Engel
dicunt, qd defraudatores tributorum in statim ipso arguendi venati mortis, neque sub
gravi obligari ad restitutione, qbus plane assentior, sicuti enim in his supra positis
qdibus magis intervenit delectus, quo intervenient e injustitia, atque huiusmodi
non observan, tributa vectigalia, aut damnet venati mortis, aut obligari ad restitu-
tionem sub gravi imponat.

Superest quoad obtinere aria 1. assert. Sic qoo. 1. qd superior potestas 139.
in potest imponere legem in iudicio superiori potestati, obligare autem in gravia
pertinet ad iudicii divina potestatis, undeque divinis praecepta ff, obligantur in
gravia, potestas autem huna e inferior potestate: qo potestas huna in potest imponere
legem in gravia obligante. 2do. Illud qd e extra mandata Dei et
iudicia eius, in potest obligare in gravia, atqui multa ff leges huna repugnantes
mandatis Dei vide qd Divus Matth. ic. irritum fecisti mandatum Dei ex traditione
vestra: qo in potest subsistere qd lex huna obligiet in gravia. 3tio. leges
huna praeter ingerant calumnia ff, atqui qd ingerit calumnia in solo non obligat,
quin potius ad gravia obligat, nemine enim calumniari obligare potest: qo ma-
no patet ex Ps: 10. ubi dicit qui conduntur leges iniquae, et scribentes iniustitiam
statuerunt, ut opprimerent in iudicio pauperes et vim facerent causae humilium popu-
li mei.

Ad 1. qd obligare in gravia ex pacto, sic pertinet quod ad iudicium divina potestatis.
sed hoc non obstat quin participative potestate divina obligare in gravia etiam 140.
pertinet ad iudicium huna potestatis hinc dicit Apostolus qd qui potestati resistit
Dei ordinationi resistit et qui resistunt ipsi sibi damnationem requirunt, qd
palam in potest nisi qd iudicio divina potestatis per gravia congruit, hoc iudicio
huna potestatis congruere congrueret, et sic utraque obligaret in gravia.
ad 2dm dicit qd illae leges huna quae repugnant mandatis Dei non sunt iustae
leges et ideo e, quia cum iustitia ~~[illegible]~~ legum non obtinent, neque in gravia obligant.
eleganter conde obtine resolvit P. M. in hoc verba q. 96. a. 4. ad 2.

didum. qd ratio illa procedit de legibus humanis quae ordinantur contra Dei mandatum et ad hoc ordo potestatis se non extendit, unde in talibus legi humanae non est parendum ita s. D. et iure quidem, nam iuxta scripturam Deo magis est parendum quam hominibus: quando ergo leges humanae aliquid contra mandata Dei praecipiunt, in conscientia obligare non possunt.

ad 3tium dico quod calumnia vel infertur per leges ex iustitia vel non, si prius non est proprie calumnia sed iusta vindicta. Atunc potest aliquis per leges huiusmodi obligari, quod si vero est proprie dicta calumnia et gravamen contra id quod iustum est, patet quia cum leges non sint vinculum iniquitatis sed iustitiae et honestatis etiam statuta huiusmodi proprie leges non sunt, et iis per conscientiam nemo parere debet quin potius resistere tenetur, nostra assertio loquitur de legibus iustis et non de iniustis. Obtinentes aliae contra positas assertiones forte formandae ex dictis facile resolvi poterunt, unde haec pro ratione tituli dicta nobis sufficiunt.

Sectio 2da

An lege humana praecipi aut prohiberi possunt actus interni.

141. Lege divina et naturali praecipi potest actus etiam mere internos extra dubium semper fuit, a Deo enim omne illud praecipi potest, quod cognitioni eius subest, et ad viam aeternae felicitatis conducit, subiiciuntur autem divinae cognitioni actus etiam mere interni, et hi conducere plurimum possunt ad viam salutis aeternae: ergo etc. non ergo dubitatur de lege divina aut naturali sed tantum de lege humana et quidem tam de iis actibus quorum bonitas vel malitia consistit in solo affectu interno quam etiam de iis quorum bonitas vel malitia consumatur in aliquo actu externo: sed sciendum est, quod alius est actus internus alius est actus occultus, quod etiam actus occulti sed externi lege humana praecipi aut prohiberi possunt non videtur esse controvertendum, unde non de occultis sed de internis et in mente sola consumatis quaestio procedit ad cuius resolutionem sit

Assertio prima nulla humana potestas hoc habet, quod directe prospicere autem interdi- 142.
cere possit actibus mere internos et spiritus S. Th. qui ex hoc q. 91. a. 4. in Corpore
Articuli probat, quod necessum fuerit prohibere legem vetere et humanam dari legem divina positiva
ait enim Christus quia de his non est nobis legem facere. de quibus non est iudicare iudi-
cium autem hominis de interioribus motibus et non nisi qui latent, sed solum de exterioribus
actibus qui apparent, et tunc ad perfectam virtutem sequitur, quod in aliquibus actibus
non reperitur existat, et ideo lex humana non potuit cohibere et ordinare suffer in-
teriores actus, sed necessum fuit quod ad hoc supplaret lex divina ita S. Th.
quod ipse affirmat q. 100. a. 9. his verbis dicit. quod fuit supra dictum de precepto
legis habet vim coactiva: illud quod directe cadit sub precepto legis, dicitur quod lex
cogit, coactio autem legis est per metum poene ut dicitur in eo. Eth: non autem illud
proprie cadit sub precepto legis, pro quo pena legis infligitur: ad instituendum autem
pena aliter se habet lex divina, et aliter lex humana, non enim pena legis infligitur
nisi pro illis, de quibus legislator habet iudicare, quia ex iudicio lex punit,
homo autem qui est legislator humana non habet iudicare nisi de exterioribus actibus,
quia homines videntur ea quae apparent. ita S. quae in hoc dictis clarius explicat
sed in presenti adducere satium iuvat, satis enim ex iis quae adduximus constat
quod de veritate nostra assertio S. Th. sentiat. Cum S. Th. sentiunt cons. Allegi-
tur assertio: ratione desumpta ex S. Th. nulla potestas potest leges ferre de eo de 143.
quo non potest iudicare, atqui homo directe et per se non potest iudicare de actibus mere internis:
ergo leges poterit de iis sive et directe leges ferre. ma. p. nulla potestas potest leges ferre
de eo, de ~~quorum~~ cuius transgressione transgressores non potest punire frustra enim est potestas prohibendi
quod non habet potestatem puniendi, cum non soleant homines nisi timore poenarum leges
servare, atqui de quo quis non potest iudicare, de cuius transgressione transgressores non potest punire
quia ut ait S. Th. supra relata ex iudicio lex punit, pena quippe ut aliquis sit dicitur et
poenalis subiectus, pro quo ~~ipso~~ tamen iudicio deficit non potest, ut patet, igitur nulla
potestas potest leges ferre de eo, de quo non potest iudicare, quod autem homo de internis non
potest iudicare, patet tum ex auctoritate S. Th. supra posita, tum ex eo quia

solus Deus est cui Cor loquitur, de eo enim in ps. dicitur scrutans corda et renes Deus.
tum etiam ex hoc quod unusquisque in se ipso experitur, quia in proximo suo ea tantum
cognoscit, quae in signo quodam externo sunt manifestata, non autem ea quae et gloriosa
in sola mente sunt occultata: ergo etc.

144. Ostenditur 2. ex eo quod ea potestas gubernandi humanae iurisdictioni tradita recte dignoscatur
qua humana societas inter iustitiae limites servatur: sicut ergo humana societas inter iustitiae
limites integra servatur per ordinatos actus externos glossumque dein interni fuerint, ita
etiam non est aestimanda tradita potestas humanae iurisdictioni saltem per se et directe, nisi humanae
gubernandi in actibus externis. et hoc confirmatur inde, quod in utroque iure canonico et
civili legitur quia tradita tantum huiusmodi potestas est, dicitur enim Capit: tua nos de Symo-
nia expressis verbis: nobis datum est de manifestis tantummodo iudicare. lege autem ig.
ff. de poenis asseritur quod cogitationis poenam nemo patitur et inde communiter iuris tenetur
axioma Capit. Christiana religio 32. q. 5. non libere latentia peccata vindicta,
quibus obiectis aperte innuitur, quod humanae potestati de meris internis per se et directe iudi-
care non concedit. tandem neque dici potest unde huiusmodi ista potestas obvenisset, quae ut potest
ordinarium excedit modum gubernationis humanae, quamvis enim Dominus Christus Petro dixerit
quidquid ligaveris etc. oliter tamen id illegitimum non videtur, nisi servato ordine humanae gubernationis:
ergo etc. addidit tamen quod nulla potestas directe de internis praecipere aut iudicare valeat,
pro cuius clariore explicatione sit.

145. Assertio 2. quamvis nulla potestas humana directe actus internos praecipere aut pro-
hibere valeat, ut priori dictum est asserto, tamen si actus internus per se necessario connexus
est cum actu externo humana lege praecepto, etiam ipse actus internus indirecte per actum
externum praeceptum simul illegitur humana lege praeceptus. est ista sententia inter
modernos communior et verior contra quosdam antiquos. Ratio autem est quia quodcumque
tribuitur alicui facultas aliquid directe ponendi, censetur ex consequenti etiam tribui facultas
indirecte ponendi omne illud sine quo actus directe poni non potest: ergo etiam quodcumque
tribuitur alicui potestas praecipiendi actus aliquem externum, et ipse actus externus poni non potest

vel præcepti exigentia nisi positive actum internum, a quo actus externus longe a quo
pendet, etiam illi huic potestas indirecte prohibendi aut prohibendo actum internum: cum
eo tamen potestatem habeat prohibere aut prohibere actum externum, et quidquid actus internus
sit necessario connexus cum actu externo, ipse etiam quenit a quibus per et se subiecti
sed indirecte et ex accidenti prohibere aut prohibere actum internum. et hoc in utroque
foro Civili et Ecclesiastico satis apparet, dum enim lex Civilis prohibet quod factum
prohibet quod factum a valeat nisi cum intentione se obligandi, intentio autem obligandi
actus est internus, quidnam fuit quin actus externus directe internum indirecte prohibet?
et similiter in Canonibus in multis fuit sed unum sufficiat in presenti Comonitione
exemplum, quoniam Ecclesia prohibet fore Comunione Circa tempora Paschatis
prohibet, ad quam dum Coniugi Christi sine intentione et preparatione sentiri nisi sacrilegium
fami a potest, etiam internum actum sentiri preparatione prohibet, unde etiam Innoc: XI.
hoc ordine 55. positive damnavit, prohibita Comunione amare prohibitum fuit sacrilegium
Christi non conducere; sed in hoc etiam Coniugis Christi Modernis fallunt
quemadmodum, quod potestas huius indirecte prohibere potest actus mere internos quare et po-
dicti pro plenioni sua datione.

Inferitur 1: quod prohibitus actus internus, sed actus externus prohibitus a regula
sed actus externus sine internum dumtaxat, ad hoc ut impleat prohibitum huius fuit
Canonis sive Civile, huius huiusmodi prohibito non potest prohibere actus internus, adeoque
si solus actus externus sed vetita legis adimplete actus prohibitus prohibito tuo a quibus fuit
Christi nulla potestas huius habet potestate prohibendi directe actus mere internos, omnis
autem ille actus internus qui cum actu externo necessario connexus est si prohibitus illegitimus
directe prohibitus adeoque quia huiusmodi actus huius sui iuris, quod prohibitus
actus externus sed vetita legis sine actu interno adimplere potest, si positive ab
externi prohibito satis fit, neque dat obligatio ad actum internum. unde signum inter
eundem Canonem [illegible] denuo rejecere potuisset, eo quod in satis attenti fuit
illum eventum cadere potuisset, si in eo tunc rejecere nisi forte ex illa
Canonis poenam dimittere, sed satisfecit, quod prohibitum dare citando.

horis canonicis constitutis extra necessitatem sibi habili [illegible] [illegible] [illegible]
aut in mensa cognitione et meditatione eius quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
sua regula hortatur s. Bened: mens [illegible] [illegible] [illegible], et quod [illegible] [illegible]
mente [illegible] et simile est de eo qui [illegible] [illegible] [illegible] distractiones
[illegible] [illegible] audire sacrum die festo, [illegible] [illegible] audire, [illegible] satisfacit, si [illegible]
[illegible] ad extra missae sacrificio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] satis-
facere praecepto [illegible]. ex hoc etiam sanguine 1. moral. c. 1. ad vota
[illegible] et poenitentiam a confessario impositam, sicut ipse satisfieri [illegible]
[illegible] voto [illegible] aut praecepto quod ipse verum arbitror etiam [illegible] [illegible]
[illegible] ex aliqua superbia et ut ita dicam hypocrisi fit, [illegible] [illegible]
poenitentiis in confessione impositis ubi saltem externa maior devotio requiritur
quia dantur in satisfactionem pro peccatis, unde si quis poenitens dixerit, quod pro-
miserit peregrinationem quasdam in locum s. et peregrinationem illam quam promisit
peregerit, sed sine omni devotione quin etiam ex aliqua hypocrisi, et tamen ut
multum peregrinari et devotulus videretur, et inde poenitentia ductus rogat an
eas peregrinationem iterato peragere sit obligatus? dicet ei confessor quod satisfe-
cerit voto suo, adeoque eas repetere non teneatur, quamvis sine dubio sibi uberiorem
de s. gratiam [illegible], si cum devotione illam iterato peragaret, ad quam tamen ob-
ligatus non esset: hinc [illegible] enim pro [illegible] fine habuit visitationem talis loci sancti,
quae completur etiam per hoc quod sine devotione mentis facta sit, dummodo non ex alio
fine quam voti adimplendi causa facta fuerit.

147. Confertur 2. quod quia actus interni per se non cadunt sub praecepto humano ecclesiastico
aut civili, ordinarie satisfiat per positionem actus externi praecepto humano, unde si
quis die festo ex vana gloria audit missam, forinsecus tamen reverenter, satisfacit
praecepto, intentio enim et mentis devotio [illegible] quod mere in secum, adeoque sub pra-
cepto humano non cadunt. dixi tamen ordinarie satisfieri praecepto humano per solam posi-
tionem actus externi, quodque enim ut diximus in assert: 2. ad actum externum

Inutile preceptum, etsi procuretur indirecte actum interna, sine quo actus externus licite poni non potest, velleitas latet in Communione S., ubi quia per Communionem fideles gratiae unantur, adeoque Communio corporis Dominici Christi non potest sine mundicie mentis, et gratiae ordinis, ei qui est in peccato mortali, quod communicare noverit, confessus etsi procuretur mundities mentis, nut gratiae ordinis, et sine hac mentis puritate procuretur etsi hanc de Communione annua adimplere non possit, nec satisfaciat per sola respectu actus externi.

Infertur 3. ad hoc ut preceptum affirmativum recte adimplet, requiritur intentione et voluntate facile exercita quod preceptum regit. Cuius ratio est quia quod exhortum ex praecepto ponendum dicit esse actus duplex ut patet finitum prescriptum non dicit nisi ad exercendos actus humanos, ita etsi preceptum non impletur ad actus nisi per actus humanos, atqui ad actum humanum requiritur voluntas cognitio et intentio facile exercita ad id quod jubet preceptum regitur: ergo &c. et hinc fiet quod ebrius die festo interfectus sacro non satisfaciat et si quis solo animo audiendi horas Canonicas recitaret similiter non satisfaceret, quia non ibi neque in ipso actu exercito vel ratione preceptum satisfacere preceptum: satisfaciunt tamen, qui dum nullus ad horas Canonicas audit, cum alii Chorum frequentat, et sine ulla alia reflexione horas cum alii in choro recitat quia talis ex hoc quod Communi officii et moris accomodat, satis ibi habet, quod satisfaciendi preceptum voluntate exercita habeat. Dicit dum ut preceptum affirmativum recte adimplet aliud omnino de preceptis negativis, ubi quia aliquid non interdictum nisi omnibus omnibus omissio actus non requiritur ad illorum adimpletione ulla intentio, sed sufficit simplex omissio, si enim requireretur intentio omittendi, et fuit omnibus omnibus momentis ea omittere deberemus, ita etsi ut ingeste et vel preceptum omitteremus, omni momento omittendi intentionem formare deberemus, quod impossibile foret: ergo plus requiritur quam simplex omissio actus prohibiti ad impletione preceptum negativi.

Infertur 4. quod multi actus punit interna peccati et talis, qui quod quis sit excommunicatus interdictus, suspensus autoritatem censura subiciatur: Sed ex dictis quia preceptum huius non subsunt directe actus interni; Confirmo autem quoniam pro preceptum huius mysticum

148.

149.

quemlibet autem interna poenitentiae subiectio alicui censura ne quidem ipsa haeresis sufficit
pure mentaliter, etsi signum aliquod interna haeresis manifestandi fuerit expressa,
imo neque sufficit tale signum quo interna haeresis ipsi praesumitur manifestatur, sed
requiritur signum tale quod apud alios interna haeresis aut manifestet aut saltem suspicione
induceret valeat. ipsa quoque actio externa per quam aliquis incidit in excommunicationem
debet esse mortalis ut ait Amicus disp. et sect. 5. n. 132. nec sufficit quod sit mortalis ex
actu interno, sed necesse est ut etiam gravis sit in actu externo, unde qui in ono habuit
voluntatem Clerici occidendi, venera tamen per inconsiderantiam circumspecta non nisi leviter peccavit
excommunicationem non incurrit, quia poena excommunicationis non respicit actum internum neque proprie
latae eius, sed gravitatem actus externi quem ex malitia voluntatis procedit, unde si ex
actu externo voluntatis omissis, voluit enim, ipsa de se levis pugilis tamen pro gravi fuerit habendo, et poena excommunicationis non incurrit, implicitum enim poena excommunicationis omnibus
percussoribus Clericis quae ex facto aut signis voluntaria gravis et mortalis est.

150. Inferitur 5. quod quinque verba ultimi ad hoc ut incurrat poena excommunicationis aut alterius
censura latae sententiae requirunt signum tale quod apud alios delictum tale suspicione
induat, non tamen necesse est ut actualiter suspicio induca et haeretici aut huiusmodi
habeatur, non de notorietate Legis huius non examinandi nisi actus interni et dicto quinque
lex non limitat poenam ad actum publicum et notorium, extendit etiam ad occultum,
sit quia excommunicata latae haereticis vel percussores Clericorum non limitat ad actum
publicum et notorium, quin extendit etiam occultos dumodo externos et ratio est quia cum
soli actus interni nulla legi non subdant, actus autem externi occulti non horum quod occulti
externi et non desinunt, etiam si hoc quod notorium non sit sed occultum, ab universali
lege huius non excludant, adeoque etiam cum ipsa fabricant, quae universaliter pro omni
actu indeliberate infima statuta est, pro ipsa quia lex excommunicat omnes haereticos
aut Clericorum graves percussores universaliter, etiam occulti sed tamen externi poenam excommunicationis subiacebunt: et hoc non dubitandum est examinato, qui Clericum violenter
sed occulte occiderit, quod si autem de Clerici percussore occulto illa lex excommunicationis subsisteret
cum de haeretici etiamque non subsisteret ratio non videtur: neque obstat quod hoc ipsa sit penalis

ideoq; penitus interpretatij, quia penitus interpretari non faciendo, sed mere interpretantij; sed secundum regulam verborum legis, et ideo quia auctoritates haereticorum etiam in regulam verborum legis nitebantur, cum vere sint haereticae externae haeresis, non ponendae legis in examinandis.

Superest obiectum quod ita infertur: quod satis probabile videtur convincere videntur quod leges duae etiam 1541.
debent obligare ad actus internos, quemquidem sentiat dominus Bruno quod libello 29.
a.i. et in eo affirmat suma rotella verbo haereticus, sive quoque foa: medina bellum
angel. ord. de oratione q.1.5x. Sed quod sit an possibilis legenda sitam non, nisi certe
gratia nostra quam supra posuimus, et in quo communiter affirmant theologi, et philosophi
videtur et varior, sed tamen ita ea. Ob.1. quod in lege canonica excomunentur
haeretici pro sola haeresi interna non signum faciat se fuisse haereticum et in haeresi
obstinere, incurrisse poenas haereticis impositas, sed eas inquiunt non incurrit pro haeresi
externa, quia haeresis sed haeresis nunquam signo aliquo externo ostendisse fuisse, nec
pro affirmare externa quia illa vera est: ergo pro haeresi interna. Edo.
Ex Concilio constant: in Bulla Martini V. quae habetur in fine eius Concilij, excomunicantur omnes etiam auctoritate credentes et affirmantes erroribus Wiglefi, foa: Huss
de bohemia, et Hyron: de praga. 3tio. in quibus Toletano, iuno
post fidei assertae dicit si quis dixerit aut crediderit a deo omnipotente mundum
hunc factum non fuisse anath: sit. ubi pro hoc etiam quod quis credat aut non credat
anathema et excomunicatus dicit, fides autem est actus internus mentis: ergo pro actu interno
quis excomunicatur affectus etiam actus interni legi subiacent humanae. 4to. in Benedicti
quod abbas suae licentia suorum praelatorum principum curiae quae dicunt omnino inferendi
alicui bonum praelatis aut monasterij. 5to. in Clementina j. de haereticis. S.
verum excomunicant inquisitores qui odio vel amore ea omittunt facere, ubi facienda
erat, vel gratia impositorum quod imponere non debent. 6to. in Cap. Cum ipsa. de
electione et electi potestate in 6to. statuit nequis beneficium parochiale suspiciat
aliquis interdum suspicendi sacerdotium intra annum et aliter facientes teneat ad aliquam
beneficium et restituere fructuum ex eo percepto. 7mo. in Cap.
Dolentes de celebratione missarum Anno: III. Cont. in virtute obedientia praecipit

ut divinum officium studiose et devote celebret. 8vo. praecipit ob Ecclia
confessio annua quae ad sui valorem requirit dolorem internum et accusationem de internis.
9no. Pontifex potest reservare sibi actus mere internos, item dispensare in voto
interno: ergo etiam de actibus huiusmodi potest iudicare. et 10mo. videtur quod summe
conveniens fuisset, quod Ecclia potestas etiam in ordine ad actus internos daretur, dum sic
fideles longe felicius possent dirigi in via suae salutis, a qua per actus internos saepe
saepius revocantur. Haec sunt quae in praesenti nostro assertori obiiciuntur, quae tamen
brevi et facili methodo diluuntur. nam

152. R. pro singula quaestionum quid ad primam 5. dico quod ad illa non sunt illegalia de mere internis,
sed de internis externo quodam signo sensibili manifestatis quo signo supposito et non alter
excommunicantur, in primo enim fit sensibilis haeresis per confessionem quod in haeresi fuerit et
etiam in ea persistat, unde de contumacia in haeresi ad extra satis constat, sciendum
enim est quod per manifestationem haeresis internae talem quis solum incidat in censuram, quae
est manifestatio actualis internae haeresis non dimittendae, unde qui se in confessionali aut
etiam extra illud haereticum manifestat in ordine ad suscipiendum auxilium dimittendae
haeresis ille non incurrit censuras, quamvis sic praeterita interna haeresis manifestetur
ad extra. ad 2dum. recte excommunicantur occulte credentes errores dictorum haeresi-
archarum, sed sciendum est quod non dicitur internae credentes, sed tamen occulte credentes, occulta
autem ~~fide~~ haeresis potest tamen esse extranea: excommunicantur ergo, quatenus qui occulte illos errores
credunt, sed tamen extraneae, iam per actum externum subduntur potestati directae Ecclia.
ad 3. dicitur quod illud crediderit non sit referendum ad fidem internam, sed ad professionem
errorum illius ad extra sed alio signo quam voce manifestatam, unde praedixerit illam
voce professus fuerit, per crediderit autem, quovis alio sensibili signo manifestarit
mundum Deo factum non esse ille anathema sit. ad 4. dico quia non excommunicantur
illi monachi qui animum nocendi suis praelatis aut monasteriis habent, sed qui hoc animo
curiae principium accedunt ita, ut quia accessus sine licentia est signum sensibile sufficiens
interni mali affectus, accedentes sub tali affectu excommunicentur, et sic lege Ecclia
non tam prohibetur nocendi affectus internus quam ~~fit~~ interdicitur sub excommunicationis sententia

ad sedem, ad curiam Principum sine licentia hostis gaudere, quoniam autem Iudex diuelt
alios internos producere aut exhibere non valeat, necesse est ut eos assumere longum gaudere
sine qua non ad processos alios externos. Ad 5. similiter R. quod de solo inquisi-
tore, qui odij vel amoris causa procedere omittunt et excomunicat, quod hoc causa
amoris aut odij ad extra ita manifestata, ut in interiori traditio ratio et cognoscere
Deuenire possit.

Ad 6. dicit secundo quod ab Iudice imponat privato fructuum eiusmodi parochiale beneficium 53.
sufficit cum intentione non sufficiendi sacerdotium intra annum, non sola intentione interna;
Ad 1. intentione interna manifestata et externa omissione sacerdotij non sufficienti, et
Ideo ut adverbium Amici l. cit. fit ait et tunc si tempo omnino intentione habuerit non suffi-
ciendi sacerdotij sed tunc etiam die mutata voluntate sacerdotium suscipiat, ad re-
stitutionem fructuum non teneatur, quia in textu dicit nisi voluntate mutata prouoty
fuerit, tenebari ad restitutionem fructuum. nil omnino. Ideoque secundo quod potuerit
Iudex non in pena sed per modum additij apposita parochiale beneficium aliquis
intentione habeat sacerdotium suscipiendi intra annum, percepti fructus priuet,
et ita nil seqz extra asserto, quoniam enim ut asserto Logici Iudex sua lege interdum
alios producere non potest diuelt, necesse est eos requirere ut gaudere externi quando quia
gaudere indimpleta quando non acquirit in re sed publici gaudere auctoritate dici
autem, quod 3. quod illa lex Iudicia non fuerit facta per Iudice, sed tamen explicando iuris
diuini voluntas dicta, ut cum iure diuino tenaliquis beneficium aliquod accipit, se debeat
idoneum reddere ministrum ad id illud et beneficium non sine iniuria possidendum,
Iudex ita affirmare voluerit tamen demere quam tempus requiratur ad hoc, ut quis
credat cum iniuria beneficium possidere, et si alternauerit ad quicunque intra
annum se idoneum ministrum non fecerit, iniuste beneficium possidere credat, adeo
ad restituendos fructus iniuste percepto obligatus fiat, quod atqz Iudex facere
potuit, quia non illegat citra autem mere internos alios procedere.

Ad 7. dicit in capite Dolentes solum a pontifice procedit devotione et modestia 54.
externa, ut fil. non cobondo sed gaudendo diuina officia recitet, ut enim
in eodem capite obiecit finis pontificij erat non illud habere externa collo-
cutiones et gaudentes, quod quoque solebant tempore diuini officij missam

et ideo satisfacit Ecclesiastico praecepto, qui et quatenus extra sua devotione et reverentia divino officio assistit aut recitat, et a fortiori si transgressoribus huius praecepti annexa esset censura, illa non incurreret, quia qui externa devotione divino officio assistit, illegit quod praecepto Ecclesiae satisfecit. Dixi tamen eum satisfacere praecepto Ecclesiastico, valde enim probabile et mihi vix non probabilius videtur, quod qui praesepius sine interna devotione aut missa audiret, aut officium canonicum recitaret a peccato excusandus non esset non quidem propter praeceptum Ecclesiasticum, quod implere ea qui his externa devotione assistit, non dubitatur, sed propter praeceptum divinum, quo Deo cultum suum interna etiam devotione exhibere praecipimur, qui cultus tamen non observatur: sciendum etenim est, quia in praecepto decalogi duo praecipimur scil. abstinere ab iis, quae cultui divino derogant, et ea facere, quibus divinum super nos dominium esse sine dubio protestamur, et ideo quando externa devotione cultui divino assistimus, ab iis quidem quae cultui divino derogant abstinemus, sed tamen aeternum quod nobis praeceptum est non adimplemus, nam protestatio illa supremi Dei dominii pullulare debet ex affectu cordis, sicut enim corde creditur ad iustitiam, ita videtur quod divinae potestatis recognitio requiratur ne quis per omissionem illius procedat in perditionem, solus enim externus cultus corporis sine recognitione et submissione interna omnino non est verus cultus et adoratio, Deus autem praecipit verum cultum per adorationem, adeoque divino praecepto non satisfacit, qui praesepius audire missa aut officium recitare canonicum sine interna mentis devotione negligit, quia iis cultum divinum et nostra recognitione habere praecipit.

15. sc. Ad 2um. dico quod dolor et accusatio de internis in confessione praecipitur iure divino directe, tamen autem indirecte iure Ecclesiastico, in quantum scil. mandat confessionem ~~[illegible]~~ oris in anno ~~[illegible]~~ semel facienda, quae confessio iuste esse non potest ex praecepto divino nisi per dolorem et accusationem de internis, unde nil [illegible]. Ad 3. eiusque sinu membrum de potestate reservandi dico, quod de facto nullum peccatum sit reservatum nisi mortale et externum, possit tamen pontifex et etiam episc. reservare internum mortale quin possit ferre legem de internis, reservare enim non dicit aliquid internum praecipere

aut prohibere, sed tm̄ dicit potestatem absolvendi limitare, et ideo quia ista potestas quoniam
radicaliter convenit omni sacerdoti vi ipsius sacerdotij, et ideo in articulo mortis et boni
quocunque peccato quisque sacerdos potest absolvere, tn̄ actualiter tibi debet a pontifice
ita, ut valide extra mortis articulum nemo sacerdos absolvat, nisi ob ordinario aut
summo pontifice iuris ductum teneat, ista reservatio etiam circa peccata interna Eucliae
competere iam illegitur, quin eius potestas condendi leges circa internos actus communicata iudi-
cetur, reservatio enim ut dixi est limitatio potestatis ab extra acceptae, non est conditio
legis ad intra obligantis. ad alterum de voto dicit Amicus disp. et sect. 5. quod latum
sit discrimen inter dispensatione ab interno et mentali voto, et obligatione ad actus
internos, nam qui dispensat tollit obligationem propria voluntate inductam
non autem ipse inducit sicut in altero contingit, tollere autem obligationem eiusmodi
potest non solum pontifex, sed etiam parentes quia suos filios cum hoc subditis sit favor-
abile. praeterea palam est quia pontifex nunquam dispensat in voto interno qua
tali sed tm̄ in eo ut manifestato per actum externum, qua ratione iam potest de in-
ternis iudicare consequenter et dispensare. ad 10. denique negat quod id
expediens fuisset, non enim potest esse expediens illud, quod facultatem excedit naturalem
hominum, atqui directe de internis iudicare, facultatem excedit hominum naturalem
nullus enim abscondita cordis alterius potest cognoscere naturali sua scientia, nisi quatenus
illa in externis sit manifestata, et ideo non fuit expediens, ut haec potestas a
Eucliae aut a populo communicati data fuisset consequenter monet quia nulla
humana potestas habet leges directe ferre in actus mere internos, potest tn̄ in-
directe, qua ratione dicitur, quod ex voto obedientiae suis praelatis facto religiosi
obligari possint ad actus etiam internos, quatenus status regulae perfecte observandae
exposcit, dum enim actus internus ex voto obedientiae praecipitur, palam est, quod quando
negligitur, contra obedientiam peccatur, si tn̄ actus ille internus potestatem praelati
et materiam regulae non excedat.

Sectio 3tia

An leges pœnales in Conscia obligent ad subeundam pœnam ante sentiam Judicis?

156. Diximus in 1. huius artis sectione, quod leges etiam pœnales obligent in gscia non quidem ad actum, sed actu prohibito semel posito ad subeundam pœnam. Sed dubitatur amodo an quis ante sentiam Judicis precise quia actum prohibitum fecit, teneatur ad pœnam huiusmodi subeundam, an vero si Judicis sentia non accedat, etiam in gscia a solutione pœnæ immunis evadat? pro cuius penitiori illgtia sciendum est, quia pœna ex iure humano maxime Ecclesiastico statuta alia dicitur lata sentia alia sentia ferenda, illa dicitur talis quod tali et tali delicto posito sentia pœnæ iam censeatur lata, quia indispensabiliter qui tale et tale crimen perpetrat, ipso facto in pœna talis criminis statuta properat, unde et lata sentia dicitur. Ferenda egtra sentia illa pœna est, quæ non ipso facto post delictum incurritur, sed ad hoc ut urgeat, requiritur quod Judex sentia ferat: et hoc posito bene notandum est quia comter gsentiunt &c. quod pœna ferenda sentia in gscia non obliget nisi data per Judicem sentia, nemo enim tenetur lege nisi rdum vim legis, atqui rdum vim legis pœnalis ferenda sentia nemo tenetur nisi ferenda sentia semel lata per iudicem, hoc enim nam pœna ferenda sentia est: quod ad.

157. Sed de his iam quæstio non procedit, verum magis indagatur de lege pœnali lata sentia, utrum non requiratur saltem sentia declaratoria legis violatæ et talis pœnæ actualiter inflictæ v.g. an gravis Clerici percussor qui ipso facto incidere dicitur in excommunicatione lata sentia, non prius antequam actu excommunicatus sit, debeat declarari ipso facto excommunicatus, sed etiam ante omnem declarationem huic sentia sit subiectus? bene etiam advertendum est quod quandocunque verba legis sunt de futuro v.g. excommunicabitur, aut imperativi modi v.g.

excomunicetur, imo etiam si dicatur in praesenti sit excomunicatus excomunicationi subiaceat, et to ipso facto et huiusmodi expresse non addatur, poena ferendae sententiae aestimatur ac proinde non obligat ante sententiam Judicis. insuper advertendum est quod triplex poena distingui potest altera cuius executio requirit aliquam actionem ut occidere, mutilare, ire in carcere se ipsum proprijs bonis privare, et altera ad cuius executionem nulla requiritur actio sed duntaxat passio, ut privari Comitibus Ecclesiae suffragijs, non comunicare cum fidelibus, inhabilitari ad aliquod munus aut officium subeundum. Ex his ita positis sit.

Assertio 1. leges quaecumque poenales sive Ecclesiasticae sive Civiles quae poena statuunt in 3. §. ipso facto incurrendae, si et quamdiu iustae sunt, possunt delinquentem ita obligare ut sive in poena requiratur actio sive sufficiat passio, ad poenam tale subeundam etiam ante sententiam Judicis declaratoriam et quidem in gloria teneatur, est mihi moraliter certa sententia. Sed sciendum est quod assertio haec loquatur tantum de potentia obligandi non autem quomodo de facto obliget. Ratio autem me quoniam ista est, quia cum in iudicijs non debeat esse acceptio personarum sed caeca iustitia, quod quidem talibus et talibus circumstantijs contingente casu Judex potest sententiare, hoc etiam potest antequam casus actualiter evenerit practico speculative iudicare, et ideo sicuti potest dicere quicumque graviter Clericum v.g. et malitiose percusserit a me excomunicabitur ita eadem iustitia potest dicere quicumque Clericum huiusmodi percusserit ipso facto sine ulla alia sententia sit excomunicatus, et sic ipsum factum in virtute includit sententiam excomunicationis actualem, quod si autem hoc Judex humanus potest ut nemo sapiens dubitare videtur, cur ergo non aequaliter poterit dicere, volo ut quicumque actualiter Clericum et enormiter percusserit sine nova sententia aequaliter ac cum nova sententia in excomunicationem inciderit, et sic sicuti post sententiam declaratoriam sine dubio est in gloria excomunicatus, palam est quia sic aequaliter est ante illam, unaquaeque enim lex eatenus obligat, quatenus est in voluntate legislatoris, et ideo si voluntas legislatoris est ut lex sive omni alia sententia etiam declaratoria in gloria obliget, apertum est quia obligabit, et quidem sive in executione poenae requiratur actio, sive sola passio sufficiat, nam sicuti legislator potest ~~[illegible]~~ obligare post sententiam, ~~[illegible]~~ etiam potest obligare ipso facto

potest autem post sententiam suam legislator reum obligare et in quantum ad poenam cuius executionis actionem consistit: quo etiam id potest ipso facto non enim quoad disparitatis ratio, neque quin illud possit non supposito crimine sententia speculative lata ad crimen datum quod potest sententia practice ferenda post crimen datum ratione ponderante cognosco.

159. Dixi tamen si et quando iniusta sit unde leges quae et quatenus obligant ex iustitia post iudicis sententiam, neque obligant ante illam. quia quia contra arbitrum nemo iudex huius potest praecipere ut quis sexum oculi, graviter mutilet aut alia huiusmodi valeat, quae sunt charitatis propriae graviter laesiva, etiam si ipso facto ea praecipiantur, lex eiusmodi tamquam iniusta reipsi non obliget, sicut etiam ~~[illegible]~~ post sententiam iudicis neque vi istius sententiae in conscientia obligaret, quia contra rationem et naturam esse dignoscitur, adeoque nulli potestati humanae gessit, ut quis violenter sexum perdat aut graviter mutilet, vel aliud quod cum honore suo nunquam contra sexum graviter charitatis laesivum moliatur, et quacumque lege humana hoc directe praecipiatur, lex iniusta praecipiens iure reputaretur, ut dixi in tract. de J. et J. ubi de dominio in bona vitae, famae etc. agebamus. hoc ergo supposito erit.

160. Assertio 2. poenae latae sententiae sive civiles sive ecclesiae sunt tales quae in privatione pura bonorum advenientium consistunt, et minus obligant ante sententiam declaratoriam, quod si vero sint privativae bonorum propriorum et possessorum ac quoad actionem ad se requirunt, ante sententiam declaratoriam non videntur obligare. unde censurae ecclesiae excommunicatio suspensio, interdictum etc. si ipso facto incurrendae sunt lege denotantur, probatur ut in conscientia etiam ligent, aliam sententiam declaratoriam non requirunt, et hoc communis confirmat praxis, qua eos pro excommunicatis etc. ipso facto habemus, qui clericorum gravem esse percussores innotescunt etc. et suadet ex eo quod cur in his nova sententia contra tenorem verborum legis requiratur, nulla ratio appareat, huiusmodi leges enim adhuc videntur satis suaves et quaerentes

aequitati humanae quia advenientibus tamen privant Ecclesiae bonis, neque actione aliquam in executione requirunt. et ideo dictum est de poenis conditionalibus si obligent ante sententiam Judicis, ita clericus minor ordinatus suae beneficiae destitutus si habitum non portet, ante omnem sententiam declaratoriam et ipso facto privatur privilegio fori, item recipiens beneficium parochiale sine sacerdotio, et ad illud intra annum sua culpa non promotus, illud ante alia sententia obligatur dimittere, sicut etiam Episcopus qui intra 6. menses a confirmatione sua culpa non procurat consecrationem, ipso iure privatur suo episcopatu etc.

Ratio autem 2. partis est quia leges poenales in mitius semper sunt interpretandae, quia 61.
quo minus durum esse videtur obligari ad spoliandum se ipsum spiritus suis bonis iam possessis, ideo nisi aliud expresse ex lege ipsa colligatur, dictum est quod ad id ante sententiam declaratoriam Judicis nemo in conscientia obligatur, consequenter de voluntate legislatoris mitius est praesumendum, et huius habetur exemplum sufficiens in eo, quod licet ipso iure haeretici bonis possessis a die commissi criminis eidem ius canonicum privent, illorum tamen contractus alienationes et huiusmodi rati habeantur ante sententiam declaratoriam Judicis, leges enim se se humanae fragilitati accomodant. neque obstat quod etiam eiusmodi legibus addatur ipso facto, ipso iure etc. nam ut vult colendissimus meus hoc in tract. professor Vintanus Saal hae clausulae sunt ita illegendae et exponendae quod ipso facto non requiratur nova sententia bene vero declaratio criminis ita ille. Dixi tamen et si quidam actione requirunt, si enim poenae eiusmodi in pura privatione consisterent, par esset ratio ac de priore parte asserti, et ratio data pro hac eadem parte deficeret ut patet: hinc per capit. Commissa de eo qui cognovit consanguinea uxoris privatur iure petendi debitum coniugale etiam ante omnem sententiam declaratoriam qui cognovit uxoris suae consanguinea in primo aut secundo gradu, communis reddere tenetur coniugi innocenti.

Igitur in poenis quibuscunque latae sententiae ad hoc ut sciatur an in conscientia ante sententiam 62.
declaratoriam obligent, est attendendum an leges poenas eiusmodi statuentes sunt privativae tantum ut quis vi illarum bonis quibusdam privetur sine omni sua directa actione ad habenda in poenarum eiusmodi executione, an vero sint non tantum privativae sed

tales quae in executione personalem Rei actionem requirunt: si primum probabilis dicitur quia etiam ante omnem aliam sententiam declaratoriam in conscientia obligant, alias enim praxis communis Ecclesiae in multis erraret, sic quando quis occulte cognovit consanguineam in 2do gradu uxoris suae, male diceret ex ipso facto iam privatus iure petendi debitum ita etiam occultus clerici occisor occultus haereticus et male haberent pro excommunicatis, cum quia crimen occultum est, sententia declaratoria haberi non potest, quae tamen essent contra communem Doctorum. Ipsum qui hos excommunicatos illum autem ipso facto privatum iure petendi debitum sine omni alia sententia unanimiter recognoscunt. Si vero 2dum, et executio Rei personalem actionem requirunt, videndum est an haec actio per se in gravem damnum Rei pergeret, puta se ipsum deberet mutilare occidere venenum sumere et huiusmodi et tunc in conscientia nullatenus tenetur neque ante neque post sententiam Judicis, quia propriae charitati huiusmodi agere graviter repugnat nemo autem potest iuste obligari ad aliquid quod charitati propriae graviter repugnat, quin imo huiusmodi in se per seipsum neque molliri licet, quia lex haec praecipiens iniusta est et ratione actionis ipsi iuri naturae repugnat, quia contra naturam est, ut qui seipsum occidat, aut graviter mutilet, aut aliud huiusmodi in seipsum per seipsum moliatur, unde palam est, quia haec lex potestate sua excedit, quod enim talis potestas humanae iuris dictioni data sit sapientum nemo illegit, unde Reus nec potest nec tenetur active in seipso iniusta tale lege adimplere, quoniam graviter et charitati propriae et iuri naturae repugnare videtur. quod si vero actio illa levis tantum est et indirecta potest quidem poena illa ante sententiam Judicis declaratoria subire, sed tamen ad id in conscientia per se non tenetur, quovis posset teneri per accidens, quia scil. si ante sententiam poena huiusmodi levem non subiret, sciret post Judicis sententiam capitale esse imponendam, prudentiae quippe regula non observaret qui per se levem contra gravem et capitale ab alio exequendam exequi non susciperet, et sic saltem leviter contra propriam charitatem peccaret,

qua se unusquisque diligere praecipit eo ipso, quod secus se ipsum proximum diligere mondatur. Sed haec pro ratione tituli dicta sufficiunt.

Sectio 4ta

Quomodo leges in praesumptione fundatae obligent? Ubi etiam de ignorantia poenarum per leges statutarum.

Praesumere dicimur, quando aliquid ex certis inditiis ita coniecturamus, ut rei veritate rationabiliter concludamus, sic religiosus de licentia praesumit qui propter corporis infirmitatem sine expressa discreti superioris voluntate quam propter aliquid impediens rescire non potest, aliquid calidi comedendo regulare recipiendum frangit, quia propter infirmitatem discreti superioris voluntate satis rationabiliter concludit, lex igitur in praesumptione fundata haec est quae fertur ex praesumptione legislatoris, si v. g. legislator ex certis coniecturis aliquid concludit, et postmodum ex his coniecturis lege facit qua aliquid aut praecipit aut prohibet, haec lex in praesumptione fundata dicitur, cum autem superior ex eiusdem coniecturis aliquid concludere valeat vel de eo quod est factum, vel de eo quod est periculosum aut saltem praesumitur esse plenum fraude et periculo, hinc praesumptio dividitur in praesumptionem facti et iuris seu fraudis periculi (ut glossa quod allegatur ex primo dictis facile colligitur, unde ad resolutionem dubii sit. 163.

Assertio 1. leges fundatae in praesumptione facti ipso facto non subsistente non obligant in conscientia, sed tamen leges fundatae in praesumptione iuris suum in conscientia fundant effectum etiamsi in particulari casu periculum aut fraus non subsistit. est communis sententia. Ratio primae partis est quia praesumptio facti est quaedam conclusio de facto non ex certis sed ex fallibilibus coniecturis et ideo arguit ipsum factum non tamen absolute sed sub conditione si ita factum sit de hoc et hoc sit, ubi ~~fallit~~ videlicet quia lex in praesumptione facti fundata conditionata est, neque petit obligare nisi coniecturae facti in veritate subsistant, consequens proinde 164.

ē, qd si gieturæ huiusmodi n̄ subsistunt, lex in præsumptione harum gieturarum de facto fundata noli obligare, facto go n̄ subsistente lex in præsumptione facti fundata ~~in~~ in gscia n̄ obligat. Rōo autem 2. partis ē, quia præsumptio iuris n̄ respicit factum sed fraudes et pericula moraliter certa in tali et tali casu comiter intervenientia, quapp̄ vetat taliter et taliter agendum, n̄ agit de taliter et taliter facto, et ex hoc patet qd primarius finis legis in præsumptione iuris fundatæ sit comis evitatio periculi moraliter certi, unde breviter ita pt. tamdiu lex in gscia etm obligat, quamdiu primarius eius finis perseverat, atqi ~~tamdiu~~ legis in præsumptione iuris fundatæ primarius finis ē comis evitatio periculi moraliter certi, go quamdiu hoc comē periculum perseverat, tamdiu etm lex eiusmodi obligat. subs. atqi etmsi in particulari casu periculum n̄ subsit, comē tn̄ periculum n̄ tollitur, go etmsi in particulari casu periculum n̄ subsit lex tn̄ eiusmodi in præsumptione iuris fundata obligare pergit et quid etm illum in quo in particulari periculum n̄ subest, quia n̄ pro particulari lata ē lex sed pro universali, et ideo ut tollatur eius obligatio tolli debet in universali, et hinc pullulat illud edictum, cessante fine legis in particulari n̄ eo ipso cessat vis et obligatio legis. hinc.

165. Infertur qd licet in particulari desit periculum pravitatis hæreticæ et perversæ, tn̄ sine expressa licentia nemini sit licitum legere librum hæreticum, lex enim hanc lectionem prohibens fundatur in præsumptione iuris n̄ facti: et simile ē de matrimonio clandestino a Trid. ex præsumptione fallaciarum adeoque iuris prohibito, item de solemni professione ante 16. annum ætatis completum, de matrimonio inito ante annos pubertatis qui sunt ex parte maris quidem 14. ex parte fœmellæ vero 12. quæ oā quamvis in particulari cesset periculum subesse, tn̄ in gscia obligant, quia in præsumptione iuris fundantur, extra qui contemnat ad solutionem pecuniarum quas falso quietus ē recepisse et n̄ solvisse, n̄ tenetur in gscia neque post sententiam iudicis ad eas solvendas, quia sententia hæc iudicis in præsumptione facti tm̄ fundatur, unde etm

P. Engel infert, qd hæres n̄ gfitiens inventariū n̄ teneat ultra vires hæreditatis dbita solvere si nil alienarit, quia lex illū ad hoc obligans fundat in præsumptione facti, scil. qd ille qui inventariū n̄ fecerit aliqd de bonis hæreditatis clam surripuerit, et ex his alia quæ ad præsentē mā dbia evenirent facile resolvi poterunt.

Dum in eadē hac sectione etiam de ignorantia pœnarum p̄ leges statutarum in titulo agere decrevimus, tanqm indubitatū tenendū ē, quia omnis ignorantia excusans a peccato mortali, excusat etiam a pœna gravi, nam sublata causa causante tollit effectus causatus, atqi pœna imponit p̄ culpa: go ubi cessat culpa gravis dbet cessare et pœna gravis. et hoc a fortiori valet si tam lex qm pœna invincibiliter ignorat, quia invincibilis ignorantia excusat a peccato et delicto, ubi autem nullū ē delictū nulla pœna ē dbet pœna enim imponit p̄ delictū: go etc. et hinc comter solent inferre SS. qd si qd præceptū ēēt præcepto simul naāli vel divino et Eccliæ aut hūno, et quis sciret quid præceptū divinū, sed nullatenus sciret præceptū hūnū cui tn̄ annexa ēēt aliqua censura, talis delinqdo procul dbio peccaret quia gtra legē divina aut naāle ageret, n̄ autem quia peccat gtra ignorata legē Eccliæ v.g. et ideo pœna illa et censura Ecclesiastica n̄ incurreret. sed gravius decidendū videt qd dictū sit de eo qui legē quid scivit v.g. scivit n̄ ēē licitū sed peccaminosū percutere clericū. verumtn̄ ignorat hanc clericorū percussionē eatenus ēē interdicta, ut qui clericū percusserit ipse excomunicatus sit, an inqm talis si clericū percusserit revera excomunicatus sit an n̄? pro cuius resolutione sit. 166.

Assertio 2. in Censuris ecclesiasticis qui legē scivit actū interdicentē nescivit tn̄ censura ipsa sub qua actus eiusmdi ē interdictus, censura n̄ incurrit si in pœna lata sit, dumodo ignorantia ipsa crassa n̄ fuerit aut supina. 167.

Ratio ē quia censuræ Ecclesiasticæ n̄ ferunt nisi in contumaces

atqi in eo nemo gtumax dici poest aut debet, qd quis dum fecit, sub tali pena
preceptum ei ignoravit, ubi enim et gtm capidositas n subest, gtumacia capi-
dositatis deest. Dixi tn nisi ignortia crassa fuerit aut supina, cum
enim hoc ignortia ab eo n excusat qd e peccatum et culpa, minus videlz excusare
ab eo qd procul culpa imponit sub ratne penae et ideo si quis lege scit
ee humanam v.g. ne quis clericum percutiat, debitat insuper num huic legi excom-
cao annexa n sit, et hoc resurre facile poet, sed negligit, aut ipsa percussione
accelerat ne pena excomcatnis prius resciat, talis quia fraudulentz agit qd
agit, neqz a peccato neqz a pena peccati quae e excomcao in eos tenendus e
et sic de aliis legibus penalibus dicendum e: excipe tn si in lege additz to
scienter v.g. dicatz excomcatus sit qui scienter clericum percussit, ubi probile
satis e, qd etm qui crasse aut supine ignorant dumodo ignorent, saltem
a pena immunes evadant, nam illud scienter facit hunc sensum legis, qui hanc
gstitutne et lege plene scit et recognoscit, et sic v.g. clericum percusserit, excom-
catus ipso facto sit, sed ille autem qui etsi lege sciat, n tn scit pena subqua
actus interdicitur, lege plene n scit nec recognoscit, et ideo satis probile e qd pr
to scienter ab hac pena legis liberevadit: sed hoc tm dictum volo, si to scienter
expresse in lege additum sit, ubi ergo hoc verbum expressum n e, quoniam quidem probilis
ignortia excusat, n tn excusat ignortia crassa aut supina ut oa hoc tenent
in capit. ut animarum de gstitutibus in 6to. ubi ita legitur ut animarum peri-
culis obviet, sentiis pr statuta quorumcumqz ordinariorum probatis legere volumus
ignorantes, dum tn eorum ignortia crassa n fuerit aut supina, hoc cit. cap.
pr quae quae hactenus diximus universa conftur.

Sectio 5ta.

An in maā levi poīt dari obligaō gravis et vicissim, nec non an lex humana obligari poīt cum periculo vitæ.

Atueta pro jnā tituli parte iam diximus sect. 1. huius arti in assert. 4. 168.
et seqbus ita namque rdū inibi dicta inbitate tenendū, q. qd si levis quædā
res assumat in fine grave gravis etm sit obligaō in illa maā rdū se levi
quia gravis ē ex fine, unde gmus pomū tm interdixerit in paradiso Deus
quia tn obstinentia illa ā pomo dbuit eē signū protestativū supremi Dei
dominij et hūnæ subiectnis, adeoq grave hbuerit finē, gravissima illius
præcepti fuerit prævaricaō, qm usq adhuc oēs adomitæ luimus. rdo
qd si levi maā præcepta in eius tgressne accedat foalis gtemptus superioris,
semper mortlr peccatr, superiore enim qua tale gtemnere sine oni dbio
mortle ē, toties autm superiore foalr gtemni dicunt Bb. qties ex quodā
affectu indignatnis ga lege aut legislatore quis n vult subeē legi, sed
sine discretne gtra agit, ipsi superiori offendit, et iste gtemptus ē spe-
cialis inobdtia in gfessne singulariter explicanda. insuper sciendū ē qd
si ex fine aut circumstiis aliqua maā rdū se levis gravis n fiat, attendendū
sit ad ipsa levitate maā ita, ut obligaō n alia præsumat nisi levis,
censetur enim ubi aliud expresse n hbetur ex fine aut circumstiis legislator
se accomodare rei præcepta, adeoq si ipsa levis fuerit n aliter obli-
gare nisi sub levi, si vero gravis sub gravi, simile enim ē de maā
gravi ad fundandā obligatne grave, sicut ē de levi ad fundandā
obligatne levē.

169. Ex his go gstat qd maa aliqua poit ee vel maalt tm levis aut gravis, vel etm
faalt talis. maalt talis censet si abstrahdo a fine aut circumstiis precise rdu
se gsideret, et talis ee iudicet, faalt vero gravis aut levis iudicat si n solu ratne
sui verum etm attentis fine et circumstiis talis sit. sic v.g. in misterio Altaris
affusio aquae ad vinu e rdu se et maalt levis, sed tn e faalt gravis, quia
precipit ad grave aliqd sigfdu, minime ad gfidendu quia e latere Dni sal-
vatoris aqua cum sanguine effluxit, et iterum ad repraesentandu populu fidele
unitu cum capite suo Xo in cuius sanguine redemptg e, p aqua enim in
scriptura freqter populi sigfant. his igit suppositis sit.

170. Assertio; gmvis nulla huna potestas rem tum maalter tum faalt levem
precipere poit aut phibere sub gravi, poest tn rem faalt grave precipere
sub levi, gmvis id freqter fieri n queat e comdr &c. gtra Amicum
Bellarminu Sigabensem et alios quoad 2. parte. Rao autm pro
partis e pro quia n videt unde potestas talis gessa sit huna iurisdictio,
ut rem maalter et faalter levem precipere valeat sub gravi, quia sub gravi
obligari ad aliqd tum maalt tum faalt leve e obligari inpportionate
adeoq iniuste, n autm iudicat recte aut a Xo Ecclie aut a populo princi-
pibus data potestas inpportnate subditos obligdi: go &c. Rdo. quia fundatu
obligatio gravis e maae capacitas, atqi maa levis e incapax obligatnis gravis:
go etm maa simpliciter levis n poest obligari precipi aut phiberi sub grave,
insuper talis lex aperte militat gtra aglitate intis culpa et pena inter
precipiendu et preceptu: sed qd militat gtra aequlitate iniustu e, talis go
lex simpliciter leve sub gravi precipiens iniusta foret, adeoq obligatnem
fundare n poest.

171. Rao autm 2. partis e quia lex unaquaeq obligat tm gtm voltas legisla-
toris dternat ut obliget, et ideo gsequens e, qd si legis lator in maa gravi

lege ex sua discretione vult tm obligare sub levi, lex etm n obligabit
nisi sub levi. Cur autem id legislator pro sua discretione agere n poit
urgens ratio nulla apparet, quin potius contrarium eius ita eruit, imo quia huius-
modi discretio in superiore potest subditorum animos et affectus ita demulcere,
ut eam discretione agnoscentes affectuosius in alia eius imperia observanda
inclinent. 2do quia mulcta gravia talia sunt quae sub nulla lege cadunt
cur ergo n poterit ea, ut eius regimen benignum sit quae prius sub nulla lege fuer-
ant, postmodum obligare sub levi tm, sane nulla ratio ponderans in contrarium
apparet, his ergo quae pro prima tituli parte dicta venerant, satis liquent.
Altera igitur tituli parte quod attinet, an scil. lex humana poit obligare
cum periculo vitae, sciendum est, quia extra omne est controversia quod princi- 172.
ceps rei publicae, aut quaevis alia communitas perfecta saltem in eo casu in quo peri-
clitaretur salus publica nisi ei etm cum manifesto aliquorum subditorum
periculo vitae succurreret, potestatem habeat obligandi subditos cum
discrimine vitae ad observandas leges, et huiusmodi contingere videmus in
bello iusto in quo ob publicam pacem et salutem regni et rex subditos
et Dux suos milites exponit evidenti periculo mortis, in quo casu etm
subditi suo Regi, et milites suo Duci tenentur n obstante vitae periculo
obedire, ex instinctu enim naturae videmus quod pars quaevis se exponit periculo
pro conservando toto bono communi, et universalis seu legalis iustitia hoc expos-
cit, ut membrum se ipsum tradat pro totius conservatione. Sed de hoc in
praesenti n quaeritur, quin potius indagatur, an seclusso periculo totius communitatis
lege humana universaliter subditos obligare poit cum dispendio vitae.
Assertio 2. quicumque ex transgressione legis humanae sequeretur transgressio legis divi- 173.
nae aut naturalis lex humana praecedens obliget cum periculo vitae, famae aut alterius gravis
damni, his autem seclusis et quod praedicti debet, nulla lex humana habet potestatem subditos
obligare cum vitae periculo ad sui observantiam est communis et sententia contra Caietanum

Ratio autem 1. partis est, quia nunquam est licitum Deum fovere offendere, et potius vita perdenda famae, fortunaeque bonorum iactura sustinenda est, quam ut transgressione legis humanae quis simul fovet transgrediatur legem divinam aut naturalem, ex cuius transgressione sequitur fovens offensa Dei: quo si aliter lex humana non servari non potest, nisi simul fiat transgressio legis divinae aut naturalis, lex humana per accidens obligabit et modo sui observantiae cum periculo vitae, duo tamen per accidens, nam obligatio ista non est propter legem humanam praecise, sed propter legem divinam aut naturalem quam transgredi necesse est, si lex humana negligeretur: hinc infertur quod si quis praevideat, quod die veneris carnes manducare non voleat, quin eo ipso alios in scandalum, aut vilipensione S. Eucharistiae inducat, teneatur sub mortali abstinere, et ad exemplum fortissimi Eleazari de quo legitur potius morte appetere quam praeceptum Eucharistiae violando in scandalum inducere, aut quemmendi Eucharistiam ansam praebere.

174. Ratio 2. partis est, imo quia legislator non habet potestatem disponendi de vita, et bonis civium, nisi in ordine ad salutem, et bonum communitatis et quidem proportionaliter, sicut quo non quodvis bonum communitatis praeponderat vitae et bonis privatorum civium, sed illud tantum ex cuius defectu communitas de sua salute periclitaretur, ita etiam non recte illius potestas disponendi de vita privatorum civium, nisi quatenus sine dispositione huiusmodi tota communitas periclitaretur, et sane quod a communitate in principe aut a populo in communitate huiusmodi potestas tradita fuerit, ut sine gravi communitatis aut principis necessitate de vita civium possit disponere, iugum foret nimis quam durum et humanae naturae nimis difficile, quando sic lex humana maiorem potestatem disponendi de vita civium sibi conciscaretur, quam sibi ipsae divinae leges vindicant, quod evenire palam est, ut enim sapienter ratiocinatur Sotus le. 1. de J. et J. q. 6. a. 4. neque omnis lex divina obligat cum periculo mortis ad sui observantiam, nisi quando vel honor divinus aut christianae religionis fides periclitaretur, ut si quis christiana fide coram tyranno taceat vel aeterna salus proximi in discrimen adducitur, nisi ei etiam cum periculo vitae subveniatur, vel propria animi salus periclitetur, v.g. existimem me salvari non posse, nisi cum evidenti periculo mortis confessionis aut

Eucharistiae sacramentum suscipiat, et extra hos casus vix reperietur lex divina, quae ad sui observantiam cum manifesto periculo vitae obliget, unde non tenemur cum tali periculo servare divina praecepta de integra confessione vel de sumptione Eucharistiae aliquando in vita, unde multa habemus ex S. Script. in quibus lex divina cum tanto periculo servata non est, sic namque ex necessitate comedit de panibus propositionum David non obstante divino praecepto, nec Canes illi a Laicis comederentur, imo Reg. 21. ita etiam praeceptum de sabbatho servando servatum non est a Machabaeis 1. Mach. 2. nam in die sabbathorum praelium constituerunt adversus hostes, quod tamen per legem non licebat, ita etiam Dominus Math. 12. suos discipulos apud Pharisaeos excusat, quod die sabbathi per necessitatem spicas sederent, quod lege tamen prohibitum erat.

Ratio denique lex est propter bonum communitatis atque extra sui discrimen, et gravissima necessitate bono communi magis interest conservatio partium, quam aliud quodvis commodum, igitur varius 175.
tenendum est, quod extra communem discrimen aut principis gravissima necessitate potestas humana possit obligare, cum periculo vitae. Unum tamen breviter est inferendum, scil. quod si quis occulte excommunicatus, et non nisi cum periculo infamiae se tale gerere possit, non teneatur se principium reficiatur tale ostendere, adeoque non debeat abstinere a sacramentorum administratione, praemissa tamen contritione, similiter nemo cum discrimine gravi sanitatis tenetur diebus interdictis ieiunare, aut abstinere a carnibus etc. cum vitae aut famae aut rei familiaris periculo, aut alio gravi incommodo mentis aut corporis, ad haec enim lex humana quae fragilitati humanae debet se accommodare, non praesumitur se extendere quibus ea quae pro necessitate tituli dicta fuerant satis abundanter patent.

Articulus Ultimus

De

Obligatione legum ad certas personas.

Postquam de obligatione legum ratione se priori articulo satis multa diximus, de earum obligatione ad certas personas hic dicere intendimus, totum tamen articulum non nisi in tres partes distinguimus, in quarum prima quid inquiremus, tum an legislator suis legibus, tum an et quomodo clerici legibus teneantur civilibus. in 2. vero quomodo infantes et amentes item subditi extra territorium existentes legibus patriae obligentur?

in 3. denique an et quomodo peregrini, advenae, et vagi legibus ligentur territorij
per quod tenent? hoc ergo in praesenti articulo inquiremus.

Sectio 1ma.

An et quomodo Legislator suis et Clerici in
Civilibus legibus teneantur?

176. Legum Conditores sicuti non nisi iusta iuste decernere possunt, ita etiam iis legibus,
quarum observatio non dedecet statum et dignitatem eorum uti est ne quis gladiatus
incedat pretiosas vestes portet, ac teneri concors semper et certa fuit tum theologorum
tum iurisperitorum sententia unde in lege digna vox Cod. de leg. sic habet digna
vox maiestate regnantis est legibus obligatum se principem profiteri. item lege
Princeps ff. de legibus dicitur pareto legi quisquis legem sanxeris. in iure etiam Canon:
Canone iustum dist. 9. dicitur iustum est principem obtemperare suis legibus, tunc enim
iura sua ob obiectum custodienda existimet, quando et ipse illis reverentia praebet. et ne
id concilij tum Cod. dictum arbitremur statim additur principem legibus teneri suis,
nec in se posse damnare iura, quae in subditis constituunt iustum est, iusta enim
vocis auctoritas eorum, si quod populis prohibent sibi licere non patiantur, quibus satis
aperte constat quod legum conditores suis etiam legibus teneantur, quando legum obser-
vantia maiestati non derogat conditoris: non istud ergo quaerimus an legibus suis
legislator quomodocunque teneatur, sed quia triplex obligatio distingui solet, altera di-
rectiva altera coactiva, hinc indagamus an sic legum conditores suis teneantur
statutis ut etiam ad eas servandas vi cogi et quaeli possint? ubi bene adverten-
dum est ad varia diversorum regiminum distinctionem, quando enim regimen est aristogra-
ticum, id est optimatum, aut Demograticum id est populare, non videtur esse dubium quin
singuli optimates aut comitates non solum directiva sed etiam vi coactiva ad legum
observantiam quaeli possint, nam si singulatim sive optimates sive comitates
considerentur, vices subditorum reputatur totius regiminis subeunt, subditi autem
vi etiam coactiva et non solum directiva ad legum tenentur observantia: ergo cum

proinde quoties predicti principes, de iis legislatoribus qui absolute et se solis leges ferre possunt, uti est Pontifex, Imperator, Rex &c, in etiam dictis, quin et huiusmodi legislatores suis legibus obligare valeant non aliunde, v.g. ratione feudali imitatis vel pacti cuiusque quae se se ea suos subditos liberè obligabant: sed hoc pro ima titulo rarius provenit dicta sufficiunt

Adverendum è circa alterum titulum rarius, qd Clerici neque directè neque per vim coactivam nisi rarò possunt obligari directè ad observantiam earum legum 77.
Civilium, quae et qdem libertati et immunitati Ecclesiae dignitati derogent, qdem ita illae leges qdem principes saeculares iure in personas Ecclesiae durare pretendant sive in decidendis earum causis spiritualibus, sive in punienda earum delicta vende in Capit. Eulia de Constitutis Statis qd Laici super Ecclesiis et personis Ecclesiae nulla sibi attributa potestas, ita in decretis Coloran: Cap. 9. Sic legit cum ea aure tom divino qm huius nulla potestas in Ecclesias personas sibi attributa quae reducta est ibidem, qdem libertati et immunitati Ecclesiae adversantur et hoc Leym. lib. 1. tract. 4. c. 13. extendit etm ad bona quae clericorum aut saecularium, quia licet super personas Ecclesiae nulla habet potestate directa, sic neque circa ipsorum bona. Limitat tn hac doctrina in duobus casibus 1mo. nisi cum antecedat realis quaedam onera bona illa Ecclesiae aut clericorum pertinentia fuissent saecularium aut Eulia diverent. Secdo. nisi bona primitus ita sint gessa clericis aut Ecclesiis, ut data saecularium principum ingredientia et deactioni ad hoc pertinent. Ejusdem quoties ex particulari in id redundat, an clerici in legibus quae pro communitate vinverse ita lata sint, ut earum observatio libertati et ~~[illegible]~~ Ecclesiae non repugnet, salte indirecte et quia participant in ea contrahere per modum civium generaliter. Ita retinent probatissimi.

Assertio 1. Legislator supremus et qua talis quod etm directiva suis 78.
legibus tenetur, qdo si earum observantia dignitati non derogat conditionis, sed magis ipsa fuerit accomodata, hoc autem obligatio oppenit directe ex vi illa lege sed indirecte etm per mynaos, ita Salmanticenses P. Paulus Wittelinger et alii cont.

Hæc autem i. partis è quia indecora è omni parti quæ non consonat suo universo: quam
videmus è caput non posse dirigi cum membris. Ponit sapiens Cattho patere
lege inquit quam Tarsiæ tulisti et sic Dns Matth. 23. super hoc obiurgat pharisæos
dicens alligant onera gravia et importabilia, et ~~[illegible]~~ imponunt
innumera hominibus digito autem suo nolunt ea movere, quo verba quæ ad
pharisæos specialiter dicta sunt non omnibus ad omnes legislatores referri possunt, qui
dum legibus suis vi directiva benevolentiam tam ordini ea quæ prior ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ dignitati non derogant. insuper iure non non id exposuere ~~[illegible]~~, ut quo
superior ad bonum comune aliquando indicat necessaria, ipse suo exemplo omnem
caput non infringat, si etenim legis ad exemplum gravitas obiij et alij Rex
Italiæ Greæ, intellexit de bono regimine ut quo superior subditis mandat, si
ea observare dignitati suæ non derogat, ipse suo exemplo imo ad similitudinem ad-
ducat ne alij injuriam ipse ~~[illegible]~~ et ex lex invenial, sicut legislator
superior et quia Italiæ et quoad eam directiva sui legibus tenetur, quod eorum
observantia dignitati suæ non derogat, sed tunc ipse obligatur et a directa
et ex ea parte asserti. non directe alijus obligat, sicut obligari sit ipse lex
et vacuo legislatori, alij lex et vacuo legislatori immediate legislatore non obli-
gat, tum quia nullus se ipsum obligare intendit sua lege aut facta potest non intendere
tum etiam quia lex dicitur et actus superioris ga subditis, alij vero sui legislatores
nullus est. obligat, quod tunc indirecte et ex lege facit: nam tunc dicit aliquis
obligari indirecte ratione lex et legislatoris vacuo et tunc occasio ut tunc et
solum obligatio oriatur, atqui hoc contingit se ipsum legislatoris ad suas leges, non
posita tali lege lex non legislatore obligat, ut quo ipse inducet ad bonum comune
subditos, ipse vero legis inducit se subditis sui ad formet, et qui caput et totius
non solum in membris sed etiam in ipso totius bonum inovent, nec enim tunc
ad deformis quin ut in corpore optime disposito caput ipsum monstrosum
apparet. legislator quo ipsum legem directiva indirecte ad suas leges observantia tenetur, dicit tunc quoad eam directiva non quia assertio logis

de legislatore summo et qua tali per se pala esse videtur, quia ad legum observantiam vi coactiva compelli non potest, imperium enim inversum est, ubi subditus punit superiorem.

Quaeris an haec legislatorum obligatio sub mortali sit an sub veniali? Resp. 179.

quidam conveniunt inter DD. an sub mortali an sub veniali tantum legislator ad suarum legum observantiam teneatur, Lessius, Bonacina, Diana, Engel, et eum tantum venialiter peccare putant, quando alias scandalum et iniustitia gravis abest, quia difformitas unius partis ab aliis partibus in moribus et modo vivendi per se et secluso scandalo non est gravis, neque exinde perturbatur respublica, ut patet in privilegiis et dispensationibus, unde infert Burghaber in sua disp.: de legibus quod si Papa diebus interdictis carnes comederet aliis sub mortali vetitas sine necessitate absente tamen scandalo non peccaret nisi venialiter aut etiam omnino non, sed his communis aliis contradicunt volentes, quod quodcumque lege a se pro bono communi condita sine iusta necessitate legislator infringat, eodem peccato peccet quo peccaret subditus contra veniendo illi legi, adeoque si subditus ex fine gravi legis sub mortali obligatus esset, similiter etiam legislator foret obligatus, si sub veniali, et ille sub veniali, quae sententia mihi etiam videtur verior et sequenda: nam non videtur cur caput minus sit obligatum ad promovendum bonum commune quam reliqua membra, quin imo videtur caput esse magis obligatum, cum enim ad imperium capitis omnia membra ordinantur in bonum commune, videtur quod commune bonum imo expedat iustitia capitis, ad quam consequenter sequeretur et iustitia membrorum. insuper legislator non tantum ex decentia naturali ut se conformet suis subditis tenetur suis legibus, sed vel maxime ex lege Dei aeterna et naturali ut Scil. Princeps in materia virtutis quam pro bono communi necessaria aeternavit, ipse hoc agat exemplative quod subditi agunt subtive, non enim ipse suo exemplo promovere bonum commune minus tenetur, quam subditi tenentur vi suae subiectionis, Cajetano de vi directiva: si ergo ex fine praecepti subditi gravi tenentur, ex eodem fine ~~tenetur~~ videtur quia gravitas etiam legislator suo exemplo illud ipsum praeceptum adimplere tenetur, cur enim si legislator v. g. in ieiunio ex motivo temperantiae sub gravi praecipiat abstinentiam a carnibus, cur in quam si iusta necessitas dispensans

obstiterit ab ingressu huius prouentis ex fine grauis, diuersi tam secularis penae et alij
mortes, ubi id finis cuiusdam, qui finis est grauis, id fateor non satis legio, et idcirco
mihi videtur, quod si finis prouentis grauis sit, ipse etiam legislator id obseruandum
sub gravi tenetur, qui grave finem qui gravis, bono comuni aut nocet aut prodest.
Sed hoc de obligatione legislatoris quoniam sua lege dicta sunto. fit.

1290. Assertio 2. Clerici religiosi et quoniam personae Sacerdotio tenentur adeo legem Civilem
seruandam, quae libertati et immunitati Ecclesiae non repugnant quemadmodum di-
rectiua non omnino ad alij Cives, unde si Cives alij tenentur sub mortali, etiam eiusdem
tenentur Clerici, si sub veniali tenentur sub veniali, non autem tenentur ulto ordo
quemadmodum coactiua. ita Tonius ex hoc sentia praeque 1. 2. dist. 167.
l. 4. Vocat concorde D. Thom sentia, Gvarel. l. 3. de legib. c. 37. Comiglesius
secuta, Medina certissima et ea communis tradunt alij DD. et ipso iure Canon:
fundat, quia lege Civile seruare debent, ut videre e Canone de Capitulis dist. 77. ma-
xime Leo 4. Lothario Imperatori interroganti an eis lege seruanda Rubr. de
Capitulis vel prouentis temporalibus Ecclesiae cuiusmodo etiam nondum infrega-
Pleiter Cuiusdiudij et seruandis ipso magis valuimus et valeant. Ad propositio
nunc et in eorum nos seruatores modij optimij profitemur et ita Canon:
Le: Imperatorum dist. 10. ubi dicit, quod non omnibus Ecclesiae gubernatis, sed etiam omnibus
legibus Civile, euangelijs, prophetijs et Canonij decretis non repugnant illa sint
seruanda. et idem hoc Lucius 3. Pontifex [illegible] Paduano et Pataino scribens
iubet, ut nova quaeda difficultate inter Clericos de Padoia et priuatos Ciuis
de Venetijs exortam dirimet tam iuxta legem Civile, quam Canonica, Quinque hoc
addidit ratione quia fuit inquit lege non derogatur Canonem imitari, ita
et saeuum statuta Canonum principum institutis adiuuant.

1291. Secunda assertio a ratione ipso quod quia tam clerici et chori Cives et membra
Comitatij, ius non excedere videtur, ut etiam iuxta eas leges quae illorum statuis non
repugnant, et illae non obseruantur in bonum Comitatij fluunt, atque pro ratione

finis aut necessitas boni comunis sub gravi vel levi ad instar aliorum membrorum et civium erunt obligati ad eiusmodi leges servandas. Ratio est 2. quia secundum regulam iuris qui sentit comodum sentiat et onus, atqui personae ecclesiasticae sentiunt comodum reipublicae et comitatis: recta ergo ratio etiam exposcit ut quemadmodum bonum comitatis sentiunt, etiam legibus eius quatenus status dignitati non derogant, subdantur. 3. et haec est optima ratio, quia cum S. Canones principium est dictis iuvantur, etiam leges eiusmodi quae toti comitati congruunt neque clericali dignitati ~~[illegible]~~ obsistunt, ab ecclesiasticis praelatis acceptatae et rati habitae aestimantur, quod ex praecitatis textibus satis apertum esse videtur. Sed tamen non censentur S. Canones acceptare leges civiles, nisi secundum vim directivam quatenus ad personas ecclesiasticas, non autem ad vim coactivam, ut liquet non solum ex praxi ecclesiae, sed etiam quia per hoc ipsum quod quis transit ad statum clericatus eximitur a foro contentioso civili, ne aliquid illud tangere forum in praeterea post hoc actionari valeat, tum etiam quia hoc aperte est contra dignitatem status clericalis, ut quis in laicos contemnetur ad poenam qui in sorte ecclesiae ecclesiae cessit, inde etiam eruitur, quod quia eo modo subiacent clerici quatenus ad vim directivam legibus civilibus, sicut alii cives laici, similiter etiam si laici sub mortali obedientiae tenentur, tenentur simul et clerici. atque ex his patet quomodo legislator suis et clerici legibus subdantur civilibus. Hoc iam materia missa sit

Sectio 2da

Quomodo Infantes et Amentes Item Subditi extra territorium existentes legibus Patriae teneantur?

Sicut lex ex antecedenter dictis est ordinatio rationis ab eo qui curam comitatis habet promulgata, ita etiam non datur nisi ~~[illegible]~~ ei qui et quatenus in sua ratione ordinatus actu aliter illaetualis et rationis gros invenitur, neque in hoc aliquam esse difficultatem facile illegimus, si quod lex sit ligatura moralis actuum humanorum, qui sine usu ~~[illegible]~~ rationis esse nequeunt notemus, unde etiam quod ad jura tituli parte spectare 182.

videlicet facile, concludimus dicentes quod infantes ante usum rationis et perpetuo amentes
nullis humanis legibus teneantur, sequitur aperte ex dictis, humanis quippe legibus ne moderetur,
nisi qui actuali usu rationis fruitur, aut saltem frui possit per se, cum enim lex sit
rationalis et directiva actuum humanorum regula, rationis supponit exercitium: cum ergo
infantes ante usum rationis et etiam perpetuo amentes rationis exercitium non teneant,
palam est quia eos humanae leges non ligant. Dico tamen humanis non tenentur: dubium enim
non est, quin saltem moraliter legibus teneantur naturalibus ita, ut quamvis si iis contraierint,
ipsis quod facile est non imputetur, iis tamen sine dubio malitia et peccatum aggrediatur, quorum
interest educare ne eiusmodi fiat: et hoc est discrimen inter leges humanas et naturales
respectu huiusmodi hominum, quod leges humanas ante usum rationis nec moraliter nec
facilius, leges autem naturales moraliter saltem et neque observare id est non contra agere
teneantur, unde non est peccatum secluso contemptu praecepti eiusmodi ratione destitutis
diebus veneris aliisque interdictis carnes manducandas apponere, non levinare,
diebus festis ad missam non portare Eucharistiam circa pascha aut in mortis
ardo iis non porrigere, et haec neque educanti nec infanti innoxia imputantur,
quia ea pro talibus non praecipiuntur: contra si infantes aut amentes huiusmodi indu-
cantur in blasphemandum fornicandum peiurandum, quae ex lege divina naturali
sibi est interdicta, inducens peccatum attrahet alienum, quia etiam naturale huiusmodi
peccatum dum tenetur, voluntarie et imputabiliter non prohibet.

Dico etiam infantes ante usum rationis non teneri legibus humanis per quod reiicio quod aliqui
quoad plenum volunt, quasi infantes quamvis sapientes ante 7. annum his praeceptis non teneantur:
nullibi enim legimus quod S. Ecclesia sua praecepta absolute ante 7. annum obli-
gari nolit, sed tantum ante annos discretionis: si ergo anni discretionis ante 7 tenui
quoad plenum habeantur, dicendum est, quod qui eos ante habuerint, etiam ante teneantur leges
servare nisi expresse in lege aliud habeatur: sic infans sciens discernere
in 5. anno inter bonum et malum mihi probabilius tenetur in 5. anno quo sciens peccavit
confiteri praecepto Ecclesiastico, quia in capit. omnis utriusque sexus iam

simpliciter inclyg teneat; igitur Infantes ante usum rationis legibus humanis non tenentur
tenentur tamen primum usum rationis adamas disputationis veniunt ad eas leges humanas
quarum mala certo obstati ex gravioribus causis ad abstinendum a carnibus diebus inter-
dictis, item ad gaudendum omnia, et si magis in ratione profecerint et maiorem communionem
sumo etiam de pretio amentibus excedit, unde asserunt DD. qd ebrietatem
in intervallis deliranti invincibili ignorantia causent quod a transgressione legis
defuta adventia et libertatis, sed in legibus sufficiant, quia non audent tum usum
rationis defitiunt, et idcio dicunt qd non licet illis carnes ministrare die ab-
stinentia, aut ad alia inducere quo et extra legem humanam et sine alio absurdo aut
indecentia Edm exigitia legis observare valent.

Illud etiam hic resolvendum venit, an scil. quia legibus humanis infantes subduntur 184.
primum usum rationis fruunt, statim etiam in Censuras Ecclesiae incidant? qd
affirmat Inocentius Disp. 35. tract. 8. et docent Sylvestr. Raymund. et alii
quorum ratio est quia Capit. vet. de sentia excomunicationis pueri percussore Clericum ben-
dum ab Episcopo absolvi, unde inferunt quia sic patet qd Pontifex supposuerit
pueros eadem in excomunicatione incidisse. Sed contra verbo Censura. Cum alii
existimant qd censura Ecclesiae nemini ligent nisi sit subditus, aut saltem prefer-
tati proprio id est ad minimum comunia id. Ergo multo autem in id. omnes tangerit
Ad hoc stile indicat Caym: S. 1. tract. 4. c. 10. n. 5. quod ipse quarum habet
Sed tamen ita prior Verior et Pilior sentia videtur adeoque Legda pp. Cit. capit. vet.
de sentia excomunicationis, qd minus clare in hac verba legitur: pueri qui in Canone
incidunt sentia punitata, sive ante sive post pubertatem postulent absolvi
possit dare sanctitatem absolutionis beneficium in certis tamen, de facto obtali
in quo facit commissa culpa, Ergo sit manifestum indicendum. ita cit. capit.
qd mihi adeo clarum videtur pro sua sentia ut quod gloriam Domini calamum
non applicarem, simpliciter tamen deleto a priore sentia redierim. Sed tamen
sicut tractat, qd quibus ante pubertatis annum affrahat censura, et tunc ante decimum
annum Episcopo diocesano non reservatur, salte in ratione diocesis, non in Universis
Curatis de potestate audiendi confessiones in observandis cuncta absolutione reservatis

puncto 2do expresse dicit, quod nullum privatum reservatum sit pro impuberibus id est pro masculis ante quam letos annos 14. pro foeminis ante 12. annos quam letos. quibus quae pro 1. parte tituli congruunt satis innotescunt.

185. Circa alteram tituli partem sciendum est quod subditus praest pluribus modis extra patriae territorium existere, qui tamen ad duos praecipue revocantur, imo quidem physice tantum, ubi singuli nostrum extra patriam existimus, si 2dum nostra persona physica in patria esse desiderium. 2do physice simul et moraliter et alter extra patriam esse dicuntur, si extra illa huiusmodi existunt ut non solum persona et eius praesentia, sed etiam domicilium alibi ubi de patria referant, ut adeo et reipsa et in hunc genium intentione seu existimatione de patria discessisse iudicent: sic qui Friburgo ad S. Landelinum per modum peregrinationis proficiscitur physice tantum extra patriam existere dicitur, et tamen qui huius ordinis se profitetur, dum Friburgo oriundus est et physice et moraliter extra patriam existere iudicatur. his positis sit.

186. Assertio sive quis physice solum, sive physice et moraliter simul extra patriam territorium vel Dioecesim existat, per se loquendo non tenetur legibus patriae territorii vel Dioecesis, et hoc ut dicit Laym. loc. cit. cap. 11. est communis DD. sententia. Veritas autem asserti desumitur 1. ex iure Can. et quidem ex cap. 2. de constitut. in 6to. ubi dicitur statuto Episcopi, quo in omnes qui furtum commiserint excommunicationis sententia promulgatur, subditi eius extra Dioecesim furtum committentes minime ligari noscuntur. ita cit. capit. iuris Canonicum. Suadetur deinde etiam ratione sic:: quia hoc discrimen est inter legem et praeceptum quemadmodum in prima quaestione huius tractatus diximus, quod lex respiciat locum et non personam nisi mediante loco, et contra praeceptum respiciat personam et non locum nisi mediante persona, ex quo discrimine manifeste sequitur, quod qui extra territorium in quo lex eiusdem viget, existit, lege non tenetur, bene autem teneatur praecepto, quia praeceptum quod personale et contra lex quod locale est, si ergo locus dimittitur sive physice solum, sive physice simul et moraliter, lex non obligat, sed tamen obligat praeceptum. et huiusmodi est illegitimum quod in utroque iure pro regula assumitur quia extra territorium iuris dicenti impune non paretur. plura pro veritate asserti non videntur necessaria, quia pp.

Inferunt varia, quidquid religiosi etiam extra conventum suum à suis prelatis
possint censurari, excomunicari, imponi ei id non pertinere ex lege sed proprio pp. 187.
obligatione obediendi ex voto obedientiæ. 2do. quidquid in una diœcesi aut
parochia ei diei festi aut ieunii et quis pro eo tempore quo ieunium aut ob-
ligatio audiendi missa viget, in alia venit diœcesim, parochiam ei ille ieunare
aut missa audire non teneatur, sic ego qui infesto exaltatis S. Crucis à Minchhausen
parochia ad S. Landelinum veniebam mane eo tempore quo in dicta parochia missam
solemnia celebrant, etsi studio id faciat, tamen non teneatur, sic eo die quo S. Landelinus
ubi festum non est, missa non audiat, et hoc verum est etsi in eadem civitate duæ parochi-
æ sint, in quarum altera dies est festum aut ieunium, tamen est sententia excomunicati et
interdicti, in altera vero non sint, quia si deinde in altera parochia, ubi profanum non
vigent eiusmodi festi ingrediatur, nona non tenetur. dicit etsi studio id faciat quia
per regulam iuris 55ta ff. de regulis iuris nullatenus dolo facere qui jure utitur: neque obligatur fugere ex se malum, sed indifferens, sine quo bonum honestum
posset. sed tamen contra hoc illatio alia casus, quod qui à loco ubi incertum est
recepta haberet in alio etiam non recepta, et ubi matrimonium condemnetur, et
hoc per breve declaratum Cardinalium, et breve apostolicum ab Urbano VIII.
datum. 3tio. inferunt quidquid infidelis, etiam qui non baptisma in S. Ecclesia ingressi
non sint, legibus Ecclesiæ non teneantur, quia extra territorium Ecclesiæ ea non dicant rem
illud Apostoli i Corinth. 5c. quid enim mihi de iis qui foris sunt iudicare? iis tantum legantur
hæretici, unde hi dicti ab Ecclesia interdicti, neque palam neque occulto extra casum
necessitatis licet carne apponere aut manducare, quod id licet infidelibus.
Dicit tamen in affertione per se loquendo quamvis enim et per aliquid speciale privilegium 188.
aut eventum poterit quis extra suum territorium obligari ad servanda leges patriæ
sed quodquis à suo rego ubi carnes sint interdictæ tempore quadragesimæ ad
non abstinentiam proprio regis sui legat, quia hoc in gremium Ecclesiæ cederet.
2do qui subditus huiusmodi territorii in regno Minchhusiæ et etiam aliquis qui in
huiusmodi territorio existeret, gladio traiceretur, si quodam censura subditis eius-
moribus in huiusmodi territorio aut provincia imposita est, eam incurreret, quia

subditus est et aliquem in territorio hoc occideret esto positus ipse sit extra illud.
3tio. Parochus non residens in sua parochia etsi in alia moretur, poenam tamen non resi-
dentibus a iure statuta incurrit. et ex his alia plura quae circa praesentem materiam
contingere possent, facile erui possunt. unde sit.

Sectio 3tia

An et quomodo peregrini, advenae et vagi legibus territorij teneantur per quod transeunt?

189. Advenas et peregrinos si de uno loco in alium suum transferant domicilium
aut sic extra suam patriam in alio loco morantur, ut ibi habitandi animum
nanciscantur et sic quasi domicilium sortiantur, legibus eius loci in quo huiusmodi
conveniunt, teneri communis est DD. sententia, et quidem haec obligatio consurgit a prima
die qua tale locum incolere incipiunt. Cuius ratio est quia qui tali animo
advenit, ipso facto se legibus eius loci subiicit, quia in eo sibi domicilium
et incolatum fecit. quare studiosi qui studia sua in alieno quod loco
adimplenda assumunt, a prima die qua in illo loco animo studendi adven-
erint, localibus ligantur statutis, hoc ipsum extenditur ad eos qui causa nego-
tiandi per aliquas 7 mensas aut menses in aliquo loco morantur recte tamen
excipiuntur principes superiores, qui etsi in aliquo loco diutius morantur,
localibus tamen statutis non ligantur, nemo enim superior ligatur praecepto aut lege
inferioris, et hinc Canonistae dicunt ut ait Laym. c. 12. legatum in pro-
vincia non obligari legibus Episcopi Diaecesalibus, optimo etiam quod studiosi
tempore vacationis etsi per unam aut alteram hebdomadam in aliquo loco
morentur specialibus tamen legibus loci non subdantur, quia tales neque domicilium
neque quasi domicilium proprie nanciscuntur, sed de huiusmodi advenis et
peregrinis sit.

Libertis peregrini et advenae qui in alquo loco non habitandi sed hospitandi 190.
tm caa adsunt, p se in obligant legibus et consuetudinibus locorum generalibus
tenent tm contractus. e Contra ff. etm expresse tradunt Doctores Omnes
Abbas aliqui (?) et ratio i. partis, nemo potest obligari nisi subditus, atqui
non subditus, qui non omnino habitandi, sed tm hospitandi in alquo loco
moratur, ergo (?) ma. patet quia leges et imperia superiorum ad subditos tantum
extendunt. Contra. mi. etm verum sit, tamen habet expresse in lege. hora
obligat. ff de iudiciis, ubi quidcumque tantum advenae et peregrini forum non sortiuntur,
sed qui autem forum non aliquam talem quia imperiatur non subditus ad eam sub-
ditus non est: ergo. Ad dubium 2. parte, quia leges iuris Canonici et Civilis
Omnes ubique obligare presumuntur, sed non fingunt in alquo loco illud locale
cuiusdam privilegio tm habuit, et ideo extra locum illum quoque existentes
obligare iudicant, cum privilegium locale tantum respicit personas et non infantes,
quando quis e sua patria abi fuit non venit in aliud locum ubi fuit, missa audire
intendit, quam illi domicilium aut stipitale non habent. Similiter de iejunio vendendo
quis Burgos in Argentina veniat in hebdomada maiore ubi ovis et lacticiniis
vesci e interdictum, licite comedet, quia in Burgovia illud interdictum non
fuit, extra quando alicubi in diebus sabbathi licitum e vesci indefinitis ona alia
et quis veniat in locum ubi hoc licitum non e, iis vesci licite non potest, quia de omni
carne sub qua et indefinita continent die sabbathi non comedere e iure Canonico, et
quod in patria licitum sit, privilegio habuit localitatem, quamvis extra locum non fuit.

Dicitur tm quia p se intenent, p accidens enim possunt tenere, quemadmodum fil. p accidens 191.
forum sortiuntur. ita advenae obligant ad servanda gesta et solemnitates con-
tractuum in illo loco prescriptas, tales enim ratione contractus forum sortiuntur. Ad
obligant exuere mae ne bono Comi nocent, et si innocent ratione delicti
forum sortiri iudicant: advenis quoque licet libros prohibitos, omnes vivendas aut
gladios et huiusmodi extra bono Comi dominum iminere potest, inferre.
Ex hoc. etm denent solvere vectigalia ad navigandum vias Pontes, vel alio
iusto titulo etm advenis imposita. Ad deinde denent p accidens ad

leges locales, quod illarum non observatio vergeret in damnum spirituale aliorum, sic qui sine scandalo in alio loco carnes comedere non potest, propter scandalum abstinere deberet.

192. Verum quatenus usque dicta abiicit illud Ambrosij quod refert in Canone Ille dist. 12. scil. Cum Romae venio sabbathum ieiuno, cum Mediolani sum non ieiuno, sic et tu ad quemcunque Ecclesiam veneris eius more serva, si cuiquam non vis esse scandalo nequemquam tibi. Similia habet S. Aug. Epist. 119. et alibi unde etiam comme est poetae monitum.

Si fueris Romae Romano vivito more
Si fueris alibi vivito sicut ibi

Sed faciliter Rt. quod hoc Ambrosij, et Aug. et poetae dictum non sit praeceptum sed tantum consilium, adeoque non obliget nisi forte per accidens, quatenus potest esse occasio gravis scandali ex hoc, quia non omnes statim norunt eiusmodi esse peregrinum. Et sic etiam potest teneri ille, qui postquam ieiunium vel abstinentia in sua patria observavit per accidens venit in alium locum ubi illud praeceptum jam te observat, ubi propter scandalum imminens potest per accidens esse obligatus ad denuo abstinendum, quamvis per se loquendo et absente scandalo, ipsi praecipue libio licitum esset carnes comedere, utpote qui praeceptum illud in sua patria iam adimplevit, neque in eo loco in quo te jam praeceptum illud observari contingit, domicilium habet aut quasi domicilium, dum non habitandi sed hospitandi animo illuc venisse praesumitur.

193. Superest ut de Vagis etiam quaedam dicamus, dicuntur autem Vagi qui dum nullibi alicui habent domicilium, per orbem hinc inde incerti vagantur. De his ait Lessius et placet Laym. quod eadem sit ratio ac de peregrinis, alij tamen iis contradicunt volentes quod Vagi legibus cuiusque loci per quod transeunt teneantur, quia nisi hoc esset, Vagi eiusmodi nullis legibus teneri possent, quod non videtur esse conducens bono communi. Sed quidquid sit mihi certe placet sententia Lessij et verior videtur quia in lege haeres cit. ad finem dicitur neminem sortiri forum, nisi qui et quatenus alicubi habeat

domicilium aut ghi tale: certum autem est quod nemo subiiciatur legibus, ubi forum non sortitur, dum ergo vagi nullibi domicilium aut ghi tale habeat, nulli etiam foro specialiter subduntur, adeoque etiam legibus localibus specialibus non tenentur nisi per accidens, puta ratione gravitatis, delicti, rei, et etiam interdum ratione originis: semper tamen tenentur legibus communibus regni Diœcesis, territorii et huiusmodi, per consuetudinem etiam introductum est, ut etiam vagabundi cum proprium Judicem non habeant, per locum Dnorum si quid deliquerint puniri possint, quod sufficit ad hoc ut bonum commune in suo flore conservetur, et exinde ruit Adversorum fundamentum, atque hæc de obligatione ad certas personas universaliter dicta sunt.

Articulus 3tius.

De Cessatione, abrogatione, interpretatione Consuetudine et dispensatione Legum.

Vetimus tandem superis faventibus huius tractatus de legibus articulum inchoamus in quo quæ ad antecedentia desiderari videntur, breviter quidem sed suffter explicantur, sunt autem 5. quæ ex instituto in hoc articulo examinanda veniunt, unde 5. et eius sectiones distinguimus. in quarum 1. quidem de cessatione, et abrogatione, in 2. de interpretatione et Epickia, in 3. de consuetudine in 4. de dispensatione, et denique in 5. ghi in supplemento de privilegiis tractabimus. sit iam.

Sectio Prima

De Cessatione et abrogatione Legum.

Legem cessare in genere dicitur, quodcunque obligatio legis sive per abrogationem sive per dispensationem sive aliunde tollitur, et 2dum hoc totus iste articulus de cessatione legum tractare dici potest, sed sub hac generali cessationis significatione

in præsenti non agimus, quin potius indagamus, qua ratione leges per desinentiam motivi sub quo lex lata est, obligare deficiant? Cui materiam de abrogatione legis addidimus, quo brevius materiam explicaremus. Sit.

194. Assertio 1. Etsi quando finis adequatus adequate cessat, cessat etiam legis obligatio, tamen si finis legis adequatus cessat tantum in particulari, non eo ipso cessat obligatio legis. ita communis D. S. contra paucos. Ratio autem 1. partis est, quia lex omnis iuste ferat debet habere finem iustum rationabile et inserviente ad bonum commune ita, ut ubi finis iustus non est, lex etiam esse non valeat, atqui quando finis adequatus et adequate cessat, finis iustitia non est, et præterea ubi finis iustitia non est lex deficit, consequens est quod quando finis adequatus adequate cessat, etiam legis obligatio cessat. Cum cessante causa adequate cessat effectus ut dicitur in capit. cum cessante de appellationibus quod maxime verum est si causa adequata adequate cesset, atqui cessante fine legis adequato adequate, cessat causa legis adequata adequate: ergo etiam cessat eius effectus qui est obligatio. præterea eatenus præsumitur lex a legislatore constituta, quatenus bono communi necessaria sit aut conducens, atqui non longius potest lex esse necessaria aut conducens bono communi, quam quousque finis legis adequatus adequate non cesset: cessante ergo legis fine adequato adequate, lex non amplius præsumitur a legislatore constituta: sic ergo cessante fine legis adequato adequate seu in universali, cessat etiam ipsa lex obligare.

195. Ratio 2. partis primo assumi potest ex ipsa per contrarium, quam primum ante ponebamus: eatenus lex a legislatore præsumitur qua obligans constituta, quatenus bono communi necessaria est aut conducens, atqui quamdiu finis legis adequatus adequate et in universali non cessat, lex eiusmodi bono communi adhuc necessaria est et conducens: ergo quamdiu finis legis in universali non cessat, sed cessat tantum in particulari, obligatio legis non cessat sed præsumitur etiamnum qua obligans constituta lex. ma. facile creditur dum finis legis perpenditur, mi. autem ex hoc satis elucet, quod quamdiu lex per subtractionem totalis causæ seu finis universalis non cessat, præstat publico bono eius observatio

bum, ut Cives, q̃ legum observantia assuefiant legi magis obsequiosos Venerari, et superioribus facilius obedire, tum ne facile subditi occasione quorundam pro-
bestu cessantis legum cão in particulari pro libitu suo lege transgredendi.
ratio è 2do. quia regula Comis Condit manet in sua Virtute regulae, quodiu n̄
cessat ea regula Comis, atq; etsi finis legis adeqte in particulari casu cessat, q̃ hoc
tn̄ lex n̄ desinit ee regula Comis: qo etia n̄ obstante q̃ finis legis adeqte cessetur
particulari casu, lex tn̄ manet in sua Virtute obligandi. n̄ autem maneret in
sua Virtute tota obligandi si vel in particulari tm̄ cessaret obligare: necesse
è qo ut etiamnu obliget omes et singulos, si enim omes et singulos obligaret.
et hoc ratio a fortiori militat, si finis legis adeqte n̄ cessat sed partialis tm̄
et hoc è, q̃ etsi aliquis sine originali peccato nasceret ad instar Virginis inton-
tonsinata, tn̄ ad suscipiendu baptisma teneret, quia q̃ baptismatis zelus è
finis, ipso obluere originali macula, 2do ingressu in Ecclesiam obligamur
qo tdem puer n̄ teneret suscipere baptisma, teneret tnd illud q̃ 2do. demum
q̃ modo dicta nolo infalari, qd quoq; q̃ cessatione finis adeqti in particulari
casu etiam possit tolli obligatio legis, q̃ benigna voluntas legislatoris interpretabe
quo Epikeia dicit, qua sci. praeter ea circumstantias coniecturet, q̃ legislator ad
tale et tale casu legem suam extendi noluerit: at hoc è legis obligationem
tolli q̃ Epikeiam, et autem q̃ cessatione de qua assertio loqt. sed hoc de cessatione
legem sufficient.

Assertio 2: praesertim quia q̃ legislator sua et superior lege inferiori abrogare, 196.
Satis etiam sine ea, quam tn̄ licite id fiat, et iusta ea interest necessitate è.
ita contra DD.

Et ratio 1. partis è quia 2do Legislatores
q̃ quos cãs res orit q̃ casu dispensatis: a quo qo lex orta è, ab eo dispensari et
tolli item potest, si tn̄ ipse suo nomine et longum spatio lege tulerit, quicum
ministerialis tm̄ legem condit, facile patet, quia ad q̃ sen statuit neq; q̃ se
infringere potest. 2do. nulla lex aliter obligat nisi et legislator ea determi-
nat, qui legi obligatio pendet a voluntate legislatoris, q̃ ergo, proinde è, q̃ si
legislator lege dolositer n̄ obligare statuerit, ea ratione omni obligandi in illa est.

et hoc etm extendit ad legislatorij successore, qui pp aequalitatem potestatis,
et nij successij ad moralitatem antecessore legislatorij censetur, et p electione
aut attributione in eadem iura, qbus prior gaudebat, ingreditur, adeoque suum prior
legem validè abrogare voluit, ita potuit et eius successor, et à potiori potest
superior quo ad ij, qui valdati enim superiori subiecta è voluntas inferioris, neque
inferiori in legum additione gratiam facultas, nisi qtm superior eam ei tribuerit,
qualiter ad voluntatem superioris habitus ex inferiori pqd petet ex da parte offerti.

197. 3tio parti, qd tnd hoc ut iuste lege revocentur, requiritur iusta causa,
ratio è, quia qdcumque p legislatore aut superiore utilitati Comi derogat
tantumque id qdqui dicitur agit, è enim superiorum naturali obligatio Communitatis
promovere, atque qdcumque sine iusta et rationabili causa lex revocatur, p superiore uti-
litati Comi derogatur, cum enim de ratione legis è ut in bonum Comi ferat, necesse
è, qd lex bonum Comi promoveat, qdcumque autem id qd bonum Comi promovet, sine ra-
tionabili causa tollitur, patum è quia utili Comi derogatur; legis, qdcumque sine
rationabili causa lex abrogatur, illicite agitur, proin ut legis abrogatio iuste fiat,
necesse è ut iusta causa intervenit: et haec ipsa illicitudo sit vel mortalis vel
venialis, pro ut fuit p abrogatione legis sine iusta causa facta bonum Comi nocet
vel gravitter vel leviter.

198. Profunt autem leges dbq modij abrogari, nmq p expressa revocatione quoque
novo subditis imbutatur applicata. 1do. p attributione novae legis prioti
repugnantis sed hic attendendum è omni priori lege addita sit clausula nisi p
aliam posterior expresse derogetur, de eius in lege subiecta afferendum è, an prioris
legis expresse p clausula gmda sit in particulari sive in generali V.g. non obstante
quamcumque alia lege derogetur, an vero sine ulla alia clausula derogatoria
lex subsequens tmgatramitatem prioris. Si p clausula prioris expresse derogetur, ad-
vertendum è inquit Sanchez dtis. 7. Sect. 2. n. 13. tam in clausula derogatoria
sufficiens qpro reddatur prior lex, quia cum legis abrogatio sit adiosa quizd ex-
cetera à iure Comi, restringda ~~eum~~ potis erit qm amplianda, unde in dubiis

stendum ē pro lege quo qui iure suo possidet, nisi sit revocatio abrogatio privilegii
et iuris communis, non solum abrogatio extenda erit favorabili, ut poteris ad observantiam revocat iure communi; cum observantia expetit reipublicae ita tamen cum
quo agentio. Id sincere nulla clausula expressa derogatoria addita sit, ut prius
lex posterior priore abrogat, sublata ut derogat, et duo quamvis ad invicem con-
silium pondunt, etsi expresse adinvicem gravantur, ambo in suo vigore consistunt, in iis
autem quae posterior priori expresse gravantur, priori in posteriore derogat, quam
legislator leges suas sibi profuturis, adeoque priori derogare tenetur, etsi in posterio-
rem illa ~~contra~~ inferat, in aliis autem abrogat, deducta ex communi regula
iurisperiti quae etiam habetur in lege proceptu de appellatione in hoc verbo quod in
posteriori lege specialiter in specie expressum, id veteribus legibus constitutum, derogat
videtur et intelligendum. ubi in specialiter expressum illaque specialiter derogatum sine
in clausulae sine in negotiis illitatum.

Sed in adventendum quomodo dicta tum ~~et~~ intelligenda quo prioris legis Florentiae, 199.
nautum quo et particularis quoque constitutiones, quae in derogat in legis posteriore etiam si
fuerint universales, nisi de iis fiat expressa mentio in clausula revocatoria, ut
habetur expresse in Capit. 1. de constitutionibus in 6. quod totum ~~ad~~ definitione pro plenioris dilucida
intelligentia dixi, et autem huius rei: Quia Romanus Pontifex, Quinta ad in
ferendo rectoris sui consulta Urbis constitutione quendo posteriore, priore quoque de
ipsa mentione in faciat, revocatione nolit: quia tum locorum specialia et personarum
singularium quae tudine et statuta 1. cum ~~et~~ facti et in facto quae ~~et~~ facilius
facilitate ignorare, ipsi alum tum ~~et~~ habebia in constitutione ~~et~~ generaliter dicta
nisi expresse caveat in ipsa in illaque in alio derogare, ita cit. capit. quae
Caritate data diuturna serie sui diluitat, ut plurimi in profanti obligatione
reflicere in queant: Ubi quisque modo quo leges abrogari possint, et ignorantiam
quae tudine, de qua in pactis maxime fieri et plura dicemus. Finis.

Lectio 2da.

Interpretatione legum ubi congesser
de Epicikia Iuris.

200. Legum interpretatio est sensus et verborum legis quoad per aliud declaratio, et ut ita dicam legalis quidam modus sciendi; fuit enim modus sciendi Lob manifestant ignotum per notius, ita ignotum legis sensum per notius declarat interpretatio legis, et hoc interpretatio quomodo ut ipsa sit fieri debet, hoc sectae declarabimus, adjecto brevi notandum est, quod alia lex dicitur communis, alia limitans, alia exorbitans, alia corrigens ~~collidens~~, et iterum alia favorabilis alia odiosa. Communis est quae verbis et sensu cunctis quibus est et est de jure universorum. Limitans est quae illud quod in communi proviso restringit, ut interdum casu locum non habeat, Exorbitans est quae a communi lege ob favorem cuiusdam vel personae aliquid eximit, et aliis etiam non penale sunt privilegium: differunt quod lex limitans et exorbitans, quod limitans a sua communi certum casum tantum sine restrictione ad personas, extra exorbitans non casum aliquem sed certas respicit personas quas a legis communis simpliciter eximit. Lex corrigens est quam iuris communis vel in toto vel in parte derogat, unde dicitur corrigere quasi illam corrigeret et aliud deleret, Lex favorabilis ea dicitur quae a legislatore pro in favorem alicuius lata est, huiusmodi lex est de libertate et immunitate ecclesiastica, quia quoad in favorem status clericalis et Iulia lata iudicat: lex autem odiosa ea est quae in malum odium, detrimentum, poena (ut statuta est, qui est lex excomunicationis pertinere clericum, et alia leges penales, sed tamen fieri dicitur, quod quamvis omnis lex penalis facta videtur quod talis est, et odiosa, non tamen vicissim omnis lex odiosa sit penalis et patet de irregularitate quae odiosa est attamen sine ullo delicto incurri potest: an autem lex quoad odiosa et in malum in odium lata, an vero sit favorabilis, Colligi debet ex mente legislatoris.

201. Legum interpretatio varia est, sic nomen dividitur in authentica, usuale et doctrinale. Authentica sicut obtinet vim legis, ita etiam non aliis nisi ab ipso legislatore, aut cuius legislatore demandata est, fieri potest, cuius demum est legem authentice interpretari cuius et condere ex leg. 9. et seq. Cod. de legibus. Dixi aut cui per legislatore demandata est, sic ego cum vicariis cura pastoralis summo Pontifici in Petri persona fuit attributa, ipsi etiam quoad interpretari iura divina, et hoc quod Pontifex in eo declaravit, tanquam firma et authentica interpretatio haberi debet, et hoc interpretatio alio

nomine Dei generali, generali quoque interpretatione legum, legum genere indicatur
gloria. Usualis ea est quae sumitur ex moribus et consuetudine populorum, optima
quoque legum interpretatio est ipsa observantia legum consuetudo. Doctrinalis illa in-
terpretatio Dei, quam scholastici sanxerunt SS. quae si fuerit concordantia, vim legis
obtinere videtur, alium quidem ordinem docti legum figurare decernunt, legislatores ex vo-
luntate cunctis meritis profuerunt: quo autem SS. sibi ipsis in explicando obtrudunt,
legis firma interpretatione non sanxerunt, adeoque nego legem, ipsa tamen ex ratione rerum
interpretatione cuique consuetudo apparente illegitimet.

Doctrinalis ipsa interpretatio subdividitur in declaratoria, quae theorica, et
more exclusiva. Declaratoria est congrua verbis et sententiae quae verba
verbis expositio, et hoc ut recte intelligatur, observanda quoque veniunt primo ut
mens proprius quam verba legislatoris inquirat, nam lex 19. ff. de legibus dicit sunt leges
non ex earum verbis tenere sed vim et potestatem. et capit. cum. de regulis iuris
in sexto habetur quod in comitatu in lege, qui legis verba quantum extra legis nihil vol-
tate. et ratio est quia mens legislatoris est ipsa omnia legis. secundo personae et fini
seu ratio legis pro quem lex data est nam in capit. illatum de V. S. ex Hilario dicit
illatum dictum ex eius est assumenda dicti, quia non sermonis res, sed res est sermo
habetur. et ratio est quia sicut legis cognoscing aperta via ad mentem legis-
latoris inveniendam tenemur: et idem observandum est tertio quoque in V. S. tunc dum
aliquis ponatur in gravia, quae dum exinde iniuria alterius aut damna innocentis aut
aliud huiusmodi non sequitur, aut lex ipsa inutilis et illusoria non redditur, nobis proferenda
legis equitate procul dubio a quo ad impetrandum sensum legis est intelligendum. quod si
contingat ut verba legis duplicem sensum faciant, unum naturale et quod habeat ex gra-
matuali significatione, alterum vero legale quemadmodum ex fictione iuris, aut eius modo
legis, puta nomine filii poetae illegitimi quae naturalis, quae legitima, quae adoptiva,
reficiendae et ejusmodi non sit an odiosa an favorabilis, et si sit odiosa strictae sum-
enda sit verba legis, si vero favorabilis assumenda sit latae; legis omni odiosa sit
strictae interpretatio, et extra genus ac gramaticale sit verborum tenore, quae dum
in ipsa lege aliud certius intelligitur, intendendum non est, extra legem favorabilem sit

amplae interpretatis, et sic quidcunque sub verbo legis poenae sive iuridice sive gramaticaliter illegi, ad illud favor legis debet extendi, nisi expresse aliud ex ipsa lege innotescat, itaque sub nomine filij in favorabilibus illegunt etiam adoptivi, sicut nomine Clerici veniunt omnes personae Ecclesiae et Deo dicatae Religiosi etiam Novitij Moniales etc. extra in odiosis non veniunt nisi proprii filij, Religiosi professi aut Clerici proprietates etc.

203. Comprehensiva doctrinalis interpretatio illa dicitur per quam tenor ~~[illegible]~~ verborum legis extenditur etiam ad alias quasvis personas, ad quas per rationis identitatem lex respicere praesumitur ex mente legislatoris. Dicitur autem comprehensiva, quia non ad illud solum respicit quod in lege expressum sed etiam ad id, quod per Candidatam rationis in mente legislatoris praesumitur esse rationem verba legis comprehensum, et haec interpretatio procedit quidem in utraque materia sive odiosa sive favorabili, magis tamen in favorabili attendenda est, quia in quae odiosa sunt, stricte quae vero favorabilia amplae sunt interpretatis. Mere extensiva denique interpretatio legum ea est per quam ob paritatem rationis extenditur lex quaedam ad personas aut casus in qui neque verbis neque mente legislatoris in lege eiusmodi continetur, et haec sive mente legislatoris constat in conscientia non obligat, quia ut saepius diximus, lex ultra mente legislatoris non obligat: ergo etc. sed tamen haec interpretatio in iure civili frequenter contingit, et ut dicit Bonacina recte adhibetur, ubi casus in iure aliter non invenitur expressus, quia ubi alia legis aeternatio non est, rationis aequalitas legem ex alia lege supplet. Sed haec aria legum interpretatione nobis dicta sufficiant.

204. Superest ut pauca quaedam de Epikia addamus est autem Epikia benigna legis interpretatio rationem aequum et bonum declarans casum aliquem particularem ex mente legislatoris ob suas circumstantias speciales sub lege universaliter expressa non contineri ut colligitur ex Arist. 5. Eth. c. 10. dicente aequum et bonum sive Epikia est emendatio iusti legitimi nam lex quidem universalis est, fieri autem non potest, ut de quibusdam universaliter recte dicatur, sed lex id accepit, quod fit plerumque non ignorans quodque defuere, et est nil omnino lex recta defectus autem non est in lege, nec in legislatore, sed in ipsa rei

naã: gtinuo enim rerũ earũ, quæ sub actione cadunt, maã talis ẽ: cum igitur lex quid universaliter loqtur, in his autem præter universale quidam accidit, bene recte se habet, ut ea parte, qua legislator omiserit, atque peccavit absolute locutus, emendetur defectus, qd et ipse legislator, si adesset, hoc modo dixisset. ita Arlis exgbus habet, qd qdoque ob circumstantias intervenientes æquitatis rãõ exposcat, ut gtra verba legis rdumente legislatoris agatur: cui gsentit S. D. hic q. 96. a. 6. et q. 120. a. 1. unde Caietanus dicit, qd Epickia sit directio legis ubi deficit pr universale. locum habet Epickia pprie tm in legibus obligantibus, unde generaliter loqdo Epickiæ locum qdo lex universaliter lata in casu particulari ob intervenientem circumstantiam ita redditur difficilis, ut moraliter quis præsumere poit lege illa ad tale circumstantia n repexisse, et pro ea latã legislatorẽ noluisse: in legibus go irritantibus Epickiæ locum nõ, et ideo iuxta DD. n valet matrimoniũ Clandestinũ etiam tempore pestis initum, neque testamentũ solemne sine 7. testibus, tales enim leges præcise reficiunt uniformitatem actuũ. et ex his etiam ea quæ de Epickia dicta fuerant satis patent.

Sectio 3tia

Consuetudine.

Consuetudo ex S. Isidoro l. 5. Etimol. c. 3. et habetur in capit. gsuetudo dist. 205. 1. defitur qd sit ius quoddã moribus institutum, qd pro lege suscipitur, dum deficit lex, vel etiam dici poest cum Alphonso Rege Hispaniæ quod suaedo ius n scripta qd ex longo et gtinuo usu ortũ habet. dicitur ius qd idem ẽ ac lex et vim generis tenet, gsuetudo enim postqm figet legis ratione obtinet ut ex S. Aug. docet S. D. hic q. 97. a. 3. in argto sed gtra dicens: sed gtra ẽ qd Aug. dicit in Epist. ad Casulanũ mos populi Dei et instituta maiorũ pro lege sit tenenda, et sic prævaricatores legũ divinarũ ita et gtemptores gsuetudinũ Ecclesiasticarũ coercendi sunt hæc S. D.

sigitur consuetudo legis rationem tenet. Sed loquor de consuetudine iuris, unde
sciendum est quia consuetudo dividitur in facti et iuris, consuetudo facti est uni-
formis frequentatio actuum liberorum adeoque sumitur communiter pro usu et more quo
ipsa consuetudo iuris constituitur, extra consuetudo iuris est quod relictum et consti-
tutum ex uniformi frequentatione actuum liberorum, et sic explicari potest, quod sit iu-
ris ductum moribus et tacito populi consensu introductum, de hoc quo dicimus quod
vim legis obtinet, et legis pariat effectum obligationis, unde cum lege con-
venit, sed tamen etiam differt a lege, non solum quia lex communiter scripto aut viva
voce traditur, sed etiam quia voluntate principis formaliter constituitur, dum extra consue-
tudo moribus populi introducatur. Dividitur autem haec iuris consuetudo in consue-
tudinem contra legem, praeter legem et secundum legem, omnis enim consuetudo vel habet
legem sibi contrariam, et sic est contra legem, aut nulla supponit legem, et con-
sequenter est praeter legem, aut denique supponit legem constitutam sibi conformem, et sic est
secundum legem, non est dubium quin haec ultima consuetudo vim legis obtinet, quia
ipsa legis constitutae firmamentum esse apparet, sed de aliis duabus speciebus dubi-
tatur, qua ratione pro lege constituantur. pro quo sit

206. Assertio non solum consuetudo secundum legem sed etiam ea quae est praeter aut omnino
contra legem postquam figet, et sine formali peccato observari contingit, ~~quia~~ vim legis
obtinet. Est sententia communior DD. nec patitur aliquam difficultatem secundum prima
parte, de consuetudine secundum legem, dum sic sit confirmatio quaedam et robur legis
secundum quod dicitur in iure quia leges firmantur cum moribus utentium comprobantur.
de consuetudine etiam praeter legem facile patet, de ea enim proprie ibi est verifi-
cari, quod lege 34. ff. de legibus habetur in haec verba: sed ea quae longa consue-
tudine approbata sunt, et per annos plurimos observata veluti tacita civium
conventio non minus quam ea quae scripta sunt iura servantur. hinc consuetudo praeter
legem iuris constitutiva communiter appellatur, et haec pars magis patet per hoc quod

etiam consuetudo contra legem vim legis obtinet, si enim ea quae est contra legem vim obtinet legis, qua ratione dicetur, quod ea quae est praeter legem legis non sortiatur ratione.

Praeterea igitur quod consuetudo contra legem vim legis obtinet si sine facili peccato eam observari contingit. consuetudo rationabilis vim obtinet legis ut dicitur capit. cum tanto de consuetudine, atqui etiam consuetudo contra legem potest esse rationabilis: ergo etiam consuetudo contra legem potest obtinere vim legis. ma. habetur in cit. capit. ubi pontifex ait licet etiam longaeve consuetudinis non sit finis auctoritas, non tamen est usque adeo valitura, ut vel iuri positivo debeat praeiudicium generare nisi fuerit rationabilis, et legitime sit praescripta. igitur si fuerit rationabilis et legitime sit praescripta, iuxta mentem pontificis consuetudo usque adeo valitura, ut etiam iuri positivo praeiudicium generet. mi. imprimis ex eodem textu deducitur, quia per illa pontifex potest huiusmodi consuetudine rationabilem dari supponere creditur eo ipso, quia per hanc iuri positivo derogari testatur. 207.

2do illa consuetudo est vere rationabilis in quam tota communitas sine peccato moribus suis consentit, sicut enim per morum dissonantiam boni communis utilitas distrahitur ita per ~~morum~~ morum simetriam haec utilitas promovetur, per quod autem sine peccato utilitas boni communis promovetur, palam est quia rationabiliter observatur: ergo illa consuetudo est vere rationabilis, in quam tota communitas sine peccato moribus suis consentit. atqui potest etiam contra legem dari consuetudo in quam tota communitas sine peccato consentit. V. g. quando lex penitus ignoratur, aut lex quidem sciebatur, sed postquam contra eam coram superiore fuit reclamatum, a superiore non amplius urgebatur, ita ut de consensu principis tacito sublata rationabiliter praesumatur, quo casu sine peccato lex non servatur, et contra eam consuetudo prorogatur, ergo etiam contra legem potest dari rationabilis consuetudo, et cum rationabilis consuetudo vim obtineat legis, ea etiam consuetudo quae contra legem est vim potest obtinere legis.

Sed Quaeres an haec dicta etiam procedant quando proterve contra legem procedit, et sic per actus peccaminosos contraria consuetudo introducitur, et R. cum distinc- 208.

vel enim superior scit legem suam ita praeterve non observari, et connivet,
vel scit et urget ad observantiam legis, vel denique penitus nescit quod agitur?
Si primum, teneo quod elapso tempore praescriptionis consuetudo sine peccato observetur,
et sic, quo usque expresse consuetudini illi derogatur, vim obtinet legis, quia quando
superior scit legem non servari, potest urgere, et tamen connivet non urget, ergo pre-
sumitur tacitus eius consensus in abrogatione legis, aut lex sub conditione lata si
acceptet populus, unde contraria consuetudo postquam invaluit, quia rationabilis est
legis vim obtinet. Si vero superior sciret et urgeat ad observantiam legis,
consuetudo vim legis non obtinet quamdiu inter tempus praescriptionis superior ad
legis adimpletionem urget, si autem lassus urgere omiserit, te dicendum est, quod
consuetudo tamdiu vim legis non obtinuit, quamdiu quod consuetudo contra legem et
mente ~~superioris~~ superioris sit innotescit, quod si autem successu temporis eo deven-
erit, ut de contraria voluntate superioris omnino non constiterit, propter bonam fidem
consuetudo praescribit, et sic ea consuetudo, quae sine non absque peccato non reci-
piebatur, successu temporis propter bonam fidem conoscitur et fit rationabilis, proinde
vim obtinet legis. quod si denique superior penitus ignoret legem suam non esse
acceptata sed reiecta, a tempore, quo bona fides in subdito de tacito
superioris consensu praesumitur, iusto elapso tempore per consuetudinem contra legem
praescribitur: est autem tempus iustum ad praescribendum contra legem civilem spatium
decennii, contra legem vero Ecclesiae 40. annorum, si bona fide et ex praesump-
tione taciti consensus superioris lex non servetur aut consuetudo prorogatur, si vero
lex resistat et improbet consuetudinem iuxta Laym. immemoriale tempus
requiritur ut potior consuetudo quam lex habeatur: consuetudinis tamen praescriptio ante-
quam consumata est, unico actu interrumpitur, ut ex iis quae de praescriptione in tract.
de J. et J. diximus deducitur.

Igitur aliquae consuetudines vim legis obtinent aliquae non, generaliter autem dicitur 209.
quod consuetudo rationabilis et legitime praescripta vim obtinet legis, sed quid ad hoc
ut consuetudo vere rationabilis sit requiratur, varii varia dicunt ego quidem aestimo
quod si consuetudo sequentia observet, vere rationabilis esset. Imo ut iusta et tacito
legislatoris consensu sit praesumptio, iusta autem praesumptio erit, quoties quod
legislator legem sciat, et etiam ea non servari sciat, insuper posset ad observationem
compellere et tamen non faciat, quin potius conniveat, aut ipsum contra agat, quod immo
desit aut rationabiliter praesumitur: nam qui dum posset ad legem suam compellere, et lege
sive rationabiliter praesumitur, et tamen non compellit, quin potius contrariam consuetudinem
tolerat, per tacitam conniventiam consentire videtur. quod autem iste consensus requiratur
inde eruitur, quia quamdiu tacitus saltem superioris consensus contra suum statutum deest,
statutum in possessione est, adeoque illi contra agendo iniuste agitur. Ergo requiritur
bona fide consuetudinis per certum tempus facta nec interrupta propagatio, con-
suetudo enim quae est contra legem ex dicto capit. cum tanto. de consuetudine ut vim legis
obtineat debet esse rationabilis et legitime praescripta, non autem est legitime praescripta
aut rationabilis, quando vel bona fides deficit, sine qua praescriptio non currit ut
diximus de J. et J. de praescriptione, aut inter tempus definitum interruptio
intercedit ut ibidem dictum est: quo ad Actio. ut actus eiusmodi ad a toto aut
saltem maiori populi parte propagetur animo saltem implicito contrariae consuetudinis
introducendae: si enim aliqui tantum legi contraniterentur, aut ex devotione potius
quam consuetudine legali et iurisdictione populus aliquid ageret, exinde talis consuetudo
vim legis non obtineret, quia consuetudo legalis non privato sed communi populi
usu et moribus constituitur, et quod ex devotione fit in legem non transit.
4to requiritur ut ex obiecto consuetudo mala non sit et servatu facilis, civium
viribus quam mensurata, Ecclesiae disciplinae non relaxativa, licentia occasion-
emque peccandi non praebens. ut Alexander 3. in concil. Lateran. generali cele-
brato anno 1179. c. 16. consuetudine rationabile definiens denotat, dum dicit

qd raobilis gsuetudo sit quae ratne iuvat et sacris congruit institutis, illa go gsuetudo quae praefata et qtenus ea observat, legis ratne obtinet. et hinc breviter liquet qd nulla gsuetudo gtra ius naae aut divinum valet, quia raobilis ee n poest. obtnes quae forte in praesenti fieri poent, ex dictis etm pfacile solvi pount, unde ius specialet enervandis supersedeo et hoc tangm sufficientia de gsuetudine concludo.

Sectio 4ta
de
Dispensationibus.

210. Angelus in sua summa Angelica verbo dispensaõ dicit qd dispensaõ e iuris comis relaxaõ facta cum caõ cogne ab eo qui ius habet dispensandi. Cum eo contra alij tenent thlogi et canonistae et ideo iuxta ones dispensare e actus iuris dictus nec aeteri qpetit nisi superiori, proinde differt ab Epickia seu interpretne legum quae etm a privato fieri poest si rem recte cognoscat, et a cessatne seu abrogatne, qua lex ipsa tollit, p dispensatne enim lex n tollit, sed sponte efficacia legis ppr caam relaxat alicui eius obligaõ. e autm dispensaõ vel totalis vel partialis, id e vel e relaxaõ a poena simul et culpa, vel tm a poena: si prius, totalis dicit, si posterius partialis nominat: alia ite dicit necaria alia vero pmissa, illa e quae fit pp avertendum damnum, alias certo aut saltem moraliter imminens bono comi, et eam ut fiat si petat iustitia exposcit, nelis enim e aliquem de lege dispensare sine damno comi qm tu cum tali damno tenere: pmissa dicit quae etsi ex caa fiat, ex eo tn qd n fieret bono comi damnum n imineret, unde pmissa n dicit qsi sine causa fieret, sed tm quia ex n facta damnum n imminet, ad one enim dispensatne caa quoda raobilis relinquit necaria ita, ut qties cunque sine oni causa

dispensat, saltem venialiter peccat, quia sine causa dispensare est bonum commune sine causa aliquo suo iure privare, adeoque contra legalem iustitiam peccare, atque non requiritur causa tantum quanta in Episkia, sed sufficit ut mere sit rationabilis, unde pro gravitate iuris gravitas etiam crescit causarum, et extra dubium est videtur, quod difficilius in iure divino quam humano dispensat.

Sicut autem facultas leges condendi alia est ordinaria alia delegata 2 ff. ita etiam potestas dispensandi alia dicitur ordinaria et ea competit in primis ipsi legislatori, eique enim est ligare et solvere Canone inferior Dist. 21. Ergo eius successori quia in omnia iura succedit adeoque quod ille potuit iste potest, et a priori ordinaria potest etiam tribuit superiori, quidquid enim inferior potestatis habet, eminenter illud superior tenet, sed non vicissim, et ideo si inferior sine iusta causa in lege superioris dispensat, irrita est dispensatio, quia ut ait Laym. in suis quaestionibus de dispensatione n. 12. qui sine iusta causa et temere in lege superioris dispensat, ita qui tale dispensatione petit eave utitur, ipse mortaliter peccat si lex talis sub mortali obligabat, et hoc verum est si temere etiam petatur, temere autem non petitur quando causa rationabilis subesse putatur, etiamsi in re non teneat causa illa aut si in re teneat illa causa, non autem tenere arbitratur, dispensatione quidem petere grave est, sed non est grave ea uti, quia causa revera subest vide Laym. l. cit. Delegata autem potestas alia est a iure, quae si in perpetuum praebatur non annexa personae sed officio, aequiparatur ordinariae ut habetur le. 1. ff. de officio eius cui commissa est iurisdictio et capit. Abbas quia Abbas de officio delegati alia est ab homine, quae si datur per modum purae commissionis vel mandati in favorem certae causae vel personae, eius natura est, ut delegante mortuo aut deposito expiret commissio si res integra est, sive causa non dum executui mandari capta iuxta capit. relatum de officio delegati et hoc maxime subsistit, si non a dignitate sed a persona potestas eiusdem fuit delegata, quod ex forma datae potestatis debet colligi, si enim a dignitate daretur ita, quia dignitas in successore

continuat capit. si gratiose de rescriptis in 6to, etiam facultas dispensandi donec revocetur prolongatur. si vero potestas eiusdem datur per modum gratiae in favorem delegati, et absolute sine restrictione ad certum tempus conferatur morte concedentis non expirat, quia potestas dispensandi cum gratia sit et beneficium latae ~~dispensa~~ interpretationis est, quamvis ipsa dispensatio si ad determinatam personam referatur, stricte interpretationis esse dignoscitur, quia ad determinatam personam datur. his positis

212. Per modum assertionum varia resolvuntur primo quidem, quod in lege naturali nulla potestas formaliter dispensare possit, possit tamen naturaliter et impropriae summus pontifex et in quantum pontifex sibi specialiter non reservavit, etiam eius legati Episcopi etc. hoc patent ex iis quae diximus a numero 50 usque ad numerum 55. exclusive ubi ex instituto de dispensatione legis naturalis agebamus. 2do. quod papa possit dispensare in omni iure ecclesiastico tam universali quam particulari quin etiam in Canonibus Apostolicis, quos Apostolica auctoritate ipsi sanxerant, et in quibus Apostoli dispensare poterant, idque ex potestate ordinaria. ratio est quia papa est Apostoli Petri in omni potestate successor, dum quo successor legislatoris omnia illa possit quae possit ipse legislator, et dubium non sit quin D. Petrus Apostolorum princeps aliique canonum conditores dispensandi potestatem habuerint in suis legibus, papa etiam Clemens XI: illorum divina providentia in omnia iura et universale regimen successor in omnibus praefatis potestate ordinaria et dignitatis ex causa tamen rationabili dispensare potest. 3tio quod papa etiam impropriae possit dispensare in praeceptis 2dae tabulae id est possit papa declarare quod voluntas divina condens illa praecepta se non extendat ad talem et talem casum in quo tales et tales circumstantiae geruntur, adeoque in tali et tali casu deficere ratione legis, si enim pontifex hoc non posset non videretur Deus bonus fuisse paterfamilias ut dicit Richardus in 4. dist. 38. quia non dimisisset pastorem super gregem suum qui posset consulere

obsequentibus et nevio expediendis, nec etiam poet. dici qd papa sit generalis
Commissarius Dei absque ipsis in plenitudine potestatis, cum et hoc qd de prudentia
et de tabula dici, extendendum et ad ea alia praecepta divina et historica et nova
legis, in quibus papa modo et non prius fuit in legibus nam non autem facit
et prius dispensare poet iudicat, sed quod ad universale regimen Ecclie
necessarium vindet, adeoque summo pastori venendum, ipsum autem ad regimen
Ecclie non videt necessarium, sed superfluum, adeoque summo pastori iure dene-
gandum sed de hac postrema omnes D. D. sacre theologie sacre canonisque con-
veniunt, papam etiam modo dispensare in legibus non et divinis
aliquibus et ad denegantibus ipsi aliquia capitula iuris canonici, quae tam de facti
et in de modo dispensandi loquunt: quia etiam qd pontifex modo in
lege non et divina dispensare potest ex conditione facti, colligitur, dum in vestri iura
mentis ita fecisse, quia etiam in conubio inter fratrem et sororem pontifex legitime
dispensasse: nam ut refert magistri verbo papa Eug. Fritzinger Florentini
in summa dicit se audivisse a viro digno, qd papa Martinus 5. sibi con-
fessus cum multis prudentibus viris in S. theologia et iure canon: dispensavit cum
quodam qui amiserat germanam suam in vecie, ipsi multa mala et scandala quae
evenissent si eam dimisisset, et quae evitari non poterant nisi sic dispensaret. sed
hic de potestate dispensandi papae congruente satis apparet.

Quinto autem papa in iuriti vel modo vel modo dispensare potest contra S. 213.
multis praet. Episcopi, quia eius iurisdictio a papa dependet, et ipso Episcopi dis-
pensare non possunt nisi ipsum eis quidem et quae papa sibi reservavit, qui
ex agit. Dicitur in ista glossa verbo missa de temporibus ordinationum Episcopi
iure ordinario non posset dispensare in legibus pontificis et quibusdam aliis
et ad huiusmodi quia in lege superiori dispensare de iure ordinario non queunt
inferiori, licitum tamen nisi dispensandi facultas aliqua Episcopis generali
lege concessa est ratione officii et dignitatis potestas enim iuriti sua dicing
quae alicui ratione officii aut dignitatis huius, ordinaria et quasi ordinaria: hanc
autem facultas Episcopalis dignitati in multis fuit attributa, et

primo si legis tm sit mea aut frequenter occurrat, ita ratione suae levitatis
levis clerici percussio reservatur Episcopo, gravis autem papae id est devotis
iuramentis, ieiuniis, festis, et huiusmodi, quae quia frequenter occurrunt, Epis-
copo dispensanda relinquuntur, votis tamen illis 5. exceptis, voto sul. ingredien-
di religionem, voto perpetuae castitatis, peregrinationis in terra S. ad limina
Apostolorum, et compostellam ad S. Jacobum, quorum dispensatio papae immediate
reservatur: dispensare autem in festis et ieiuniis ex consuetudine potest etiam
parochis guenire, et talem consuetudinem in Germania esse expertia frequens
testatur. 2do. potest Episcopus dispensare, quoties occurrit ibidem an casus dispen-
satione egeat, nimis enim durum esset, ut quis de obligatione incertus Romam mitti
deberet. 3tio. ut notat Angelus verbo dispensatio potest Episcopus dispen-
sare in gradibus prohibitis in matrimonio quando impedimentum est occultum, et ad
papam non potest haberi recursus, neque separatio potest fieri sine notabili scan-
dalo sicut saepe evenit in mulieribus quae cognitae fuerunt a consanguineis
viri antequam contraherent matrimonium, aestimo tamen quod excipi debet impedimentum
consanguinitatis in primo et 2. gradu, quod quia contra ius naturae est summae pon-
tificis potestati relinquitur. 4to. quodcumque in canone simpliciter
dicitur dispensatione posse fieri, licet id expresse Episcopo non indulgeat,
quia potestas dispensandi ut supra est habitum est favorabilis, adeoque am-
plae interpretationis. 5to. potest dispensare cum omnibus iis qui ex iure
Romae ire non tenentur, nisi in casu expresse Papae reservato, et haec quidem
communiter tradunt DD., atque insuper sciendum est, quod in quibus competit potestas
dispensandi ordinaria, quoties quis potest dispensare cum subdito, etiam potest
dispensare secum, superior enim subdito non debet esse deterior.

214. Juvat hic etiam resolvere in quibus Abbas ordinaria potestate potest dispen-
sare respectu suorum religiosorum, et ea dum Angelus loco cit. sunt sequentia.

sine recept dispensare in ~~esse~~ Novitio ut promoveat ad s. ordines Con.
Monachus dist. 77. et iusta hoc capit. qd bene notandum è quia ipsi
s. propositum qd Monachus et Novitius in omnibus poss. omnes ordines sine
litteratis quantis de Licentia sui prelati suscipere. 2do. possit dispen-
sare cum apostata Monacho ut possit ministrare et ascendere ad alios ordines,
nisi in Apostasia sit ordinatus, quia ad papam pertinet. 3tio. cum
illegitimo monasterium intrare ut promoveat Capit. j. de filiis presb. eorum
ordinandis. 4to. qd non assistant vel Eucharistiae sumant semel in mense Clemen-
tina j. de statu Monachorum. 5to. qd Monachus det in capellanum Curio
parochiae sui Episcopi et populi spiritus curandi. dist. 88. Con. j. et 16. q.
j. Capit. Doctos. 6to. qd Monachus habeat quia alia intra septa Monas-
terii. 18. q. 2. Capit. ~~unus~~ nubis. 7mo. in feminis libris et esu carnium sibi
et aliis monachis adaptato Monachus teneat dist. 5. Con. in mediocribus. vel Capit.
Carne. et Capit. nunquam. de statu Monachorum. 8vo. in irregularibus qm
quoscit requirendo Ordines in excomunicatis facti tn notitia et irregularitatis in
Ordines, in tn superaliis irregularitatibus sicut de iure Comi ut ex obtenti singulis
notat verbo Abbas. 9no. posit dispensare cum Monachis in votis factis
ante ingressum religionis ex glossa in Capit. voluit 33. q. 5. posit professus
autem nullus Monachus sine expressa licentia sui Abbatis votum facere posit
ut id singulis dicit verbo votum 9. 3. 10mo. posit dispensare in observan-
tiis regulae tenendis 20. q. vel. Capit. finali. Sed tn id non posit in omnibus
nisi autem posit fu consule sepe dit. Angelus verbo dispensatio 8. 8. ubi
simul de regula S. Pa. N. 13. nemo se sed curet erudite explicat, Cartha cum
et angustia temporis ut singula pona non potis.

Superest ut etm dicamus qd nonum valeat qd non valeat dispensatio vitiat ~~et~~ cum 2. 18.
esse ut non valeat, vel quia falsum narrat, qd obreptio dicit, vel quia verum
tacet qd subreptio appellat, dicit autem Bricolus se, qd si falsitas in narratione
motivum fuit et nisi facta est dispensatio data non est, se dispensatio nulla è

quia cessante motivo cessat consensus superioris dispensationis. si autem motivum
substitit falsitas autem tamen fuit ut citius daretur dispensatio, dispensatio valet,
sed tamen peccatum dicendo falsum, quia durante causa motiva voluntas legislatoris
dispensationem perseverat. et simile est de subreptione, si id reticetur, quod quo dicto
dispensatio nunquam fuisset, dispensatio nulla est quia motivum deest, si autem
illud tamen retardasset non autem impedisset dispensationem, valet si sine proxi-
mi damno servari possit. Caeterum si causa dispensandi datarum litterarum
tempore adfuit, non ita adest, cum a Comissario dispensatio facienda est
dispensatio nulla est quia causa dispensandi tenuit habet rationabilis adeoque
cessat voluntas dispensantis, et similiter nulla est, si tequidem causa subsistat
quando Comissarius eam applicat, non autem substitit causa dum per superiorem
dispensatio data est, quia motivum dispensandi te defuit quando superior dis-
pensavit, insuper non dispensat nisi cum volente, te quando dispensatio
emanat. iure ~~[illegible]~~ etiam scripto irrita dispensatio superaccipiendo
beneficio, qui reticuit quod unum ante iam tribuit. in Litteris
quibus dispensatio petitur sit exprimenda pro specie vinculi cuius relax-
atio petitur, unde qui pro affinitate dispensationem peteret, dum consanguini-
tatis vinculo innotatus esset, dispensationem irrita facit. Quando
gravitas vinculi tum rationem gradus, tum etiam alia impedimenta utrum
v.g. sit in linea recta an in linea transversali. Ratio.
debet etiam motiva opponere cur petat dispensationem de quibus et aliis in ordi-
ne ad dispensationem vide Richardum Arsdekin to. 2. part. 2. tract. 4.
c. 7. §. 5. ubi plenissime notat proxim petendi dispensationem, formulam
subministrat scribendi, dictat cui oporteat scribi titulum eius et alia
necessaria opponit. Item Laym. l. 1. tract. 4. c. 22. fin. cum disp. 6. de legibus
per totum Azor et alios nobis propter angustias temporis praefata abundantem
sufficiunt. Sit modo

Sectio sexta.
De Privilegiis.

Ultimam hanc tractatus de legibus sectionem de privilegiis inscribere placuit, 216.
ne dictis nostris aliquid decet a D. F. tradi solitum, unde gsi pro supple-
mento hoc sectio ceteris apponitur, in qua, quae de privilegiis communia
sunt brevitatem explicantur. Est autem privilegium ut dicit Angelus verbo privilegium
quod aliquid gcedit gtra iura, unde gsi privata lex dicitur ut patet 3tia
distinctione canone privilegia si vero aliquid gcedat quod sit praeter ius communem sine
praeiudicio alterius sic proprie dicitur beneficium non privilegium. privilegium
aut aliud est reale quod scil. rei v. g. Ecclesiae Civitati, dignitati, loco,
aut personis ratione loci aut rei tribuitur, et hoc privilegium eo usque durat
quo res cui datum est pereat, nisi aliud in forma privilegii exprimatur. aliud
est personale, quod scil. non loco sed personae immediate tribuitur, et hoc 3plex est
unum singularitur personale ut illud, quod per se alicui vel aliquibus personis deter-
natis et expressis earum nominibus gcedit, neque in alios nisi per accidens
quia v. g. sunt de familia earum redundat, v. g. Titio do privilegium
ut in domo sua tempore interdicti solemnia celebret. alterum est communiter
personale quod gcedit personis non expressis earum nominibus huiusmodi sunt privilegia
data minoribus aut impuberibus. 3tium est corporale quod corpori
aut communitati alicui gfertur v. g. toti ordini. solet alia ratione privilegium
distingui in tale gtra ius et tale ultra ius, quo posteriori illgtur bene-
ficium, sed cum antea diximus beneficium non esse proprie privilegium, hoc
distinctio parum est attendenda nisi in hoc quod privilegium proprium tale
seu illud quod est gtra ius, cum sit exorbitans a iure, sit stricte in-

terpretatus, ergo tra beneficium cum sit gratia lata interpretatione merentur, nisi tamen in alterius praeiudicium tendat, vel scandali occasionem praebeat, tunc enim restringendum est quia odiosum, minus etiam ampliandum est si proprio motu principis, quam si detur ad instantiam petentis ut docet Laym. de legibus c. 23.

217. Privilegia autem dare possunt quicunque et quotcunque constitutiones et leges facere possunt, cuius enim est dispensare et a lege eximere, a cuius arbitrio legum pendet obligatio: sed tamen non aequaliter privilegia suum sortiuntur effectum, nam privilegium motu proprio gressum non ante suum sortitur effectum, quam privilegiato innotuit, ut communiter tenent SS. et ideo si priusquam innotuit, revocetur ad ante illud non tenet saltem ordinarie vide Laym. l. cit. n. 9. ergo tra privilegium quod in gratiam petentis per litteras vel procuratorem geditur, statim suum effectum sortitur etiam ignoranti eo qui postulavit, tacita enim acceptatio petentis reputatur resultare, quam primum privilegium illud emanat eo quod petebatur et id vel maxime locum habet, quando privilegium huiusmodi petitur propter merita, pericula sustenta, exantlatos labores, unde patet quia etiam aliud privilegium est ex mera gratia dantis, aliud etiam ex meritis petentis, et iterum aliud esse potest ex imposito futuro onere ut sic aliquid agatur, possunt etiam priligia dari extraneis qui subditi non sunt sic etiam constat Imperatorem extraneis privilegium dare posse in terris Imperii vectigal non solvendi.

218. In explicandis privilegiis tenor et forma privilegii in primis servanda est

ubi clara sunt verba, ubi autem verba sunt ambigua ad mentem potius quam verba
privilegii respiciendum est gerentis, et si fuerit contra ius commune adeoque
exorbitans et odiosum, stricte est interpretandum, si vero sit favorabile
nec contra ius commune adeoque beneficium magis quam privilegium, amplius est inter-
pretandum ut supra diximus et hoc praecipue, si concessione quae in bono commu-
ni aut animarum saluti salubrem contineat. Caeterum privilegia variae cessant
primo quidem quoddam sub qua datum est pereunte hinc si cui ad dies vitae gerentis
privilegium datur, in morte gerentis privilegium expirat, id est si tempus
pro quo datum est elapsum fuit. 2do cessat privilegium, quando de aequo ob
circumstantias sit iniquum, aut in ipsius privilegiati maius detrimentum cadere
incipiat, sed tamen arbitrio, quia in hoc casu non cessat absolute, sed tantum ad tempus
domini aut iniquitatis, nisi esset privilegium quod per solum non usum amittitur, amit-
tuntur autem per non usum privilegia aliis onerosa quando contra eos praescribitur,
elapso scil. inter praesentes decennio, et vicennio inter absentes, ut cum commu-
ni docet Lagm. l. cit. 3tio cessat privilegium per revocationem Dantis, 4to.
per libera renuntiationem eius qui habet privilegium, et haec difficultate non habent
ac in quibusvis auctoribus de hac materia tractantibus facile inveniri et illegi possunt,
quae per examinandae materiae de privilegiis ductus non immoror, sed ut tempori
cartha et iusto vestro Auditores Rr. atio post exantlatos labores citius
paream non solum de privilegiis sed universae de legibus materiam in honore
supremae divinae potestatis, eiusque universalis Dominii in omnia creata humile
protestatione cuncta dicta et scripta infallibili Ecclesiae s. iudicio devote
subiiciens finio.

Die 26. Aprilis 1715.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST